

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Vicković, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:420061>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Diplomski sveučilišni studij informacijskih znanosti - knjižničarstva

Petra Vicković

**Regulacija i pristup informacijama u umreženom
društvu**

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Diplomski sveučilišni studij informacijskih znanosti - knjižničarstva

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Diplomski rad

Student/ica:
Petra Vicković

Mentor/ica:
dr. sc. Josip Ćirić

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Petra Vicković**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. travanj 2019.

Sažetak:

Razvoj informatičkog društva dovodi do stvaranja novih organizacijskih vrijednosti u kojima informacije postaju neophodne za sve vrste poslova i aktivnosti čovjeka poput trgovine, obrazovanja, znanosti, demokracije, slobode i brojnih drugih. Informacije omogućuju ostvarenje pojedinca kroz niz aktivnosti uz vještine informacijske pismenosti i kritičkog mišljenja. Nadalje, želi se ukazati na ograničenja pri upotrebi informacija kojima se nastoji ograničiti pravo svakog pojedinca na slobodan pristup informacijama te se prikazuju primjeri takvih ishoda. U radu će prikazati na koji se način pojedinac ili grupa može izboriti za informacije koje su im onemogućene, a sastavni su dio njegova prava da im pristupi i da ih koristi. U ovom radu osvjetlit će se problem uskraćivanja informacija u znanosti i visokom obrazovanju te ispitati kakvu ulogu u tome imaju knjižnice. Istražit će se i percepcija studenata o regulaciji i pristupu informacijama.

Ključne riječi: umreženo društvo, informacija, regulacija, pristup, manipulacija informacijama, knjižnice

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Informatička revolucija.....	2
3.	Umreženo društvo.....	4
3.1.	Informacije u umreženom društvu.....	5
4.	Paradoks prava na slobodan pristup informacijama.....	6
4.1.	Znanstveno izdavaštvo.....	7
4.2.	Ilustracija: DAN KNJIGE.....	7
4.3.	PRIMJERI.....	9
5.	Internet kao instrument kapitalizma.....	11
5.1.	Posjedovanje informacije - posjedovanje stvarnosti.....	12
5.2.	Virtualna stvarnost.....	13
5.3.	Moć i protumoć u umreženom društvu.....	14
5.4.	Moć knjižnica u umreženom društvu.....	15
6.	Knjižnice i intelektualna sloboda.....	17
6.1.	Komisija za slobodan pristup informacijama i slobodu izražavanja.....	19
6.2.	Slobodan pristup informacijama u visokoškolskim knjižnicama.....	20
6.3.	Javno zagovaranje za knjižnice i primjeri dobre prakse.....	21
6.4.	Primjer dobre prakse.....	23
6.5.	O korupciji, transparentnosti i knjižnicama.....	25
7.	Pravo na pristup informacijama u knjižnicama.....	26
7.1.	Primjer dobre prakse.....	27
7.2.	Biblioteke iz sjene.....	29

8.	Otvoreni pristup	31
8.1.	Otvoreni pristup publikacijama i istraživačkim podacima u Hrvatskoj	35
9.	Suprotstavljanje načinu manipuliranja i uskraćivanja informacija	37
9.1.	Umreženi društveni pokreti	37
9.2.	Hakeri	38
9.3.	Primjeri:	39
9.4.	Guerilla Open Access Manifest i knjižnice	45
10.	Rezultati i rasprava	46
10.1.	Metodologija	46
10.2.	Rezultati	47
10.3.	Anketa – kraća forma	48
11.	Zaključak	56
12.	Literatura	58

1. Uvod

Informacijske i komunikacijske tehnologije su već dugo implementirane u svakodnevni društveni i ekonomski život čovjeka. One oblikuju naše društvo koje nazivamo globalno, umreženo društvo ili društvo znanja. Kao nova paradigma koja je nastala sredinom 20. stoljeća uvela je brojne promjene u gospodarsko i društvenom kontekstu. Očekivanja nove paradigme vezana su uz bolji pristup informacijama, napredak društva, produktivnosti rada i dobrobiti društva. S obzirom na takva poticajna očekivanja vezana uz informatičku revoluciju i razvoj modernog, umreženog društva središnja tema rada vezana je uz problem informacije kao glavne značajke razvoja takvog društva i globalne informacijske infrastrukture. Na početku rada u poglavljima „Informacijsko društvo“ i „Informacije u umreženom društvu“, osvjetljava se činjenica da takozvano društvo znanja koje je svakodnevno okruženo velikim brojem informacija ne mora nužno biti dobro informirano. Problemi s kojima se svakodnevno susrećemo su pristup i regulacija informacija. Premda razvoj tehnologije uistinu pospješuje svakodnevni život pojedinca i doprinosi društvenom, ekonomskom, političkom, kulturnom i obrazovnom životu ostavlja se pitanje kako će se dalje razvijati današnje društvo ako se ne ostvaruje glavne njegove značajke poput distribucije i korištenja informacija. Također, želi se ukazati na ograničenja pri upotrebi informacija kojima se nastoji ograničiti pravo svakog pojedinca na slobodan pristup informacijama te se prikazuju primjeri takvih ishoda. Više o tome govorit će se u poglavlju „Paradoks prava na slobodan pristup informacijama“, a u poglavlju „Znanstveno izdavaštvo“ detaljnije će se pojasniti problem nedostupnosti i regulacije informacijama u znanosti. Spomenuti će se knjižnica i njena uloga u zaštiti i pružanju informacija u umreženom društvu uz primjere dobre prakse. Zatim će se govoriti o Otvorenom pristupu u Hrvatskoj i izazovima s kojima se susrećemo. Na kraju teorijskog dijela pojasnit će se na koji način je moguće suprotstavljanje manipuliranju i uskraćivanju informacija, a posljednje poglavlje posvećeno je borcima za slobodu informacija i njihovim doprinosima u društvu. Nakon teorijskog dijela slijedi prikaz istraživanja koje je provedeno putem on-line ankete u kojoj smo ispitali odnos i mišljenje studenata o regulaciji i pristupu informacijama u umreženom društvu.

2. Informatička revolucija

Posljednja dva desetljeća 20. stoljeća razdoblje je novih radikalnih promjena, nove društvene i tehnološke paradigme. Izuzetno je važno reći kako je ono obilježeno informatičkom revolucijom koja je unijela promjene u gospodarsko i društveno okruženje. Proces kao što je to informatička revolucija počeo se širiti obuhvaćajući tako sva područja ljudskog djelovanja poput industrije, medicine, menadžmenta, medija i drugih. Kada govorimo o informatičkoj revoluciji govorimo u kontekstu povijesnog procesa koji je jednako važan kao što je to bila industrijska revolucija u 18. stoljeću. No, jedna od glavnih razlika industrijske i informatičke revolucije je ta što je industrijska revolucija stvorila nove izvore energije dok srž informatičke revolucije čini nova tehnologija i prijenos informacija. Nadalje, dolazi do velikog broja povratnih informacija između inovacija i procesa njihove uporabe, što za posljedicu ima brzi razvoj i širenje tehnološkog napretka. Kako Mesarić navodi:

„Računala i telekomunikacijski sustavi na neki način postaju produžeci ljudskog uma, a to vodi sve većoj svojevrsnoj integraciji uma i stroja. Na taj način ljudski um postaje izravna proizvodna snaga“¹

Osim svoje funkcionalne uloge računala imaju izrazito dinamičnu i kreativnu moć. Ona pružajući korisnicima mogućnost da sami postaju inovatori i stvaratelji dok je u industrijskoj revoluciji ljudski um inferentno utjecao na razvitak proizvodnih snaga društva. Usporedno s time, javlja se nova tehnološko-ekonomska paradigma koju obilježava tehnologija zasnovana na jedinom inputu informacija ali i još neka obilježja poput:

- a) Učinci paradigme su sveobuhvatni s obzirom da prožimaju sve ljudske aktivnosti
- b) Odnosi među akterima svih ljudskih djelatnosti postaju dinamičniji i povezaniji
- c) Nova mrežna konfiguracija postaje dinamičnija, inovativnija i fleksibilnija
- d) Povezivanje tehnologija u visoko integrirane sustave²

Kao što je prethodno navedeno, informatička revolucija označava preokret koji se još u drugoj polovici 20. stoljeća gledalo s bojazni od državne kontrole i nadzora onih koji se nalaze na vrhu piramide kontrole. Danas ona predstavlja temelj brzim tehnološkim naprecima

¹Mesarić, Milan. Informatička revolucija i njezin utjecaj na stvaranje informatičke, mrežne, globalne ekonomije- analiza Manuela Castellsa. // Ekonomski pregled, 56 (5-6) 389-422 (2005). URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=15811 (2016-01-26) Str. 5

²Mesarić, Milan. Informatička revolucija i njezin utjecaj na stvaranje informatičke, mrežne, globalne ekonomije- analiza Manuela Castellsa. // Ekonomski pregled, 56 (5-6) 389-422 (2005). URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=15811 (2016-01-26) Str. 8

računala, komunikacije i softvera. Tehnologija je duboko utkana u sve pore našeg djelovanja i okruženja, a društvo, umreženo društvo, postaje društvom nejednakosti.

3. Umreženo društvo

Uz pojam informatičke revolucije javlja se i pojam umreženog društva. Umreženo društvo pojam je koji često opisuje suvremeno doba, doba informacijskih i komunikacijskih tehnologija nastojeći iskazati sve veću važnost informacija i ulogu tehnologije u svakodnevnom životu. Enormna produkcija informacija, njihov brzi protok odnosno transfer, oblik su informacijskoj doba čiji je preduvjet upravo mreža. Kako bismo mogli nešto reći o informaciji, pristupu i regulaciji informacijama danas, neophodno je reći nešto o umreženom društvu. Castells kaže kako je komunikacijski temelj umreženog društva globalna mreža horizontalnih komunikacijskih podmreža. Ona uključuje multimodalnu razmjenu interaktivnih poruka od mnoštva ka mnogima, sinkronih i asinkronih.³ Dakle, umreženo društvo je društvo s društvenom strukturom izgrađenom na mrežama koje aktiviraju digitalno obrađene informacije i komunikacijske tehnologije. Prema *Castellsu* upravo je razvoj mikroelektronike, računala i drugih tehnoloških dostignuća informatičke revolucije nadišao kapitalistički društveni model industrijske revolucije i ušao novo informacijsko doba. Doba u kojem informacije postaju bitna pokretačka snaga ekonomskog i društvenog razvitka. Ključni pojam te epohe je mreža u kojoj se gubi hijerarhijska organizacija i stvara se umreženost u ekonomskom, društvenom i kulturnom smislu. Bitne aktivnosti koje oblikuju i kontroliraju ljudski život organizirane su u mrežama (financijska tržišta, transnacionalna proizvodnja, upravljanje i distribucija roba i usluga, znanost i tehnologija, masovni mediji, visoko obrazovanje, ekonomija itd.)

„*Manuel Castells* smatra da je informacijsko, umreženo društvo proisteklo iz konvergencije dvaju neovisnih povijesnih procesa:

- a) informatičke revolucije, koja je stvorila prijeko potrebnu tehnološku infrastrukturu toga društva i

³Usp. Castells, Manuel. Komunikacija, moć i protu-moć u umreženom društvu, 6/2013. URL: <http://www.ceeol.com/asp/issuedetails.aspx?issueid=2b1634f9-f099-4366-955b-824c15910ab1&articleid=1bd2c391-3bc6-430a-9e5e-7eea2eda252a#a1bd2c391-3bc6-430a-9e5e-7eea2eda252a> (2019-03-02)

b) restrukturiranja industrijskog kapitalističkog modela, koji je nastojao nadvladati svoja ograničenja i inherentne kontradikcije.“⁴

Umreženo društvo donosi sa sobom brojne promjene na ekonomskom, socijalnom, političkom i kulturnom planu. Kao posljedica tih promjena, umreženo društvo neprestano se prilagođava okruženju te pokušava savladati ograničenja koja su pred njim. Jedno od takvih ograničenja nedvojbeno je pristup informacijama.

3.1. Informacije u umreženom društvu

Sredinom 20. stoljeća napušta se sustav u kojem su rad, kapital i snaga imala vodeću ulogu. Informacije i znanje postaju pokretači društvenog i ekonomskog razvoja. Usporedno s time dolazi do sve većeg broja informacija, javljaju se informacijski sustavi a protok informacija postaje sve brži. Te promjene potakle su niz pitanja i problema u području informacija u novom tehnološkom okruženju. *Christine L. Borgman* navodi:

„Za očekivati je da će takav sustav mreža unaprijediti informacijsko društvo koje će svima donijeti korist: mir, prijateljstvo, suradnju pomoću poboljšane komunikacije među ljudima, povećanu moć zbog boljeg pristupa informacijama potrebnima za obrazovanje...“⁵

Središnji predmet ovakvih očekivanja pitanje je pristupa informacijama koje bi trebale unaprijediti informacijsko društvo. Jedan od glavnih razloga razvoja informacijske infrastrukture upravo je pristup informaciji. Informacijski izvori potrebni su čovjeku za sve oblike ljudskog djelovanja te kao takvi postaju središnjom temom razvoja društva.

Danas smosvjedoci lako dostupne i jeftine informacija. Sasvim je jasno kako ona ne utječe samo na tehnologiju. Za razliku od prijašnjih tehnoloških revolucija, nova tehnologija povratno djeluje i na razvitak procesuiranja, veću dostupnost i na nižu cijenu informacije.

⁴Mesarić, Milan. Informatička revolucija i njezin utjecaj na stvaranje informatičke, mrežne, globalne ekonomije- analiza Manuela Castellsa. // *Ekonomski pregled*, 56 (5-6) 389-422 (2005). URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=15811 (2016-01-26) Str. 12

⁵Christine, Borgman L. *Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informacijama u umreženom svijetu*. Zadar: Lokve, 2002. Str. 1

4. Paradoks prava na slobodan pristup informacijama

Unatoč izjavama i svim zakonima koji govore o tome kako baš svatko ima pravo na izražavanje vlastitog mišljenja putem bilo kojeg medija, danas smo svjedoci da su mnogi od tih velikih zakona prepuni paradoksa te pobijaju sami svoje tvrdnje. Na sljedećim primjerima možemo vidjeti kako su ti zakoni u službi onih koji posjeduju moć i mogućnost uskraćivanja i manipuliranja informacijama. Obični građani većinom na to reagiraju pasivno ne propitkujući se zašto je to tako i ne znajući svoja osnovna ljudska prava. Oni koji se pak odluče boriti za slobodan pristup informacijama u korist društva bivaju kažnjeni. Najveći paradoks događa se kada određene obrazovne institucije poput knjižnica i sveučilišta zagovaraju borbu za ljudska prava dok u isto vrijeme uskraćuju ta prava tako da naplaćuju pristup informacijama koje bi trebalo biti dostupne svim korisnicima te zajednice pa i šire.

Problemi pristupa informacijama javljaju se kada su liječnicima onemogućeni pristupi medicinskim istraživanjima. Također, studenti gube već ograničen pristup jezgri akademskog istraživanja - istraživanja bitna za potpuno obrazovanje i razumijevanje detalja i veće, ukupne slike o svemu što proučavamo. Oni često nailaze na barijere pristupajući informacijama, dok pokušavaju napraviti istraživanje, prisiljavajući ih da pristupe onim informacijama gdje mogu dobiti pristup, a ne omogućujući im one informacije koje su im potrebne. Izvan učionice, ograničen pristup istraživanju ima veliki utjecaj na živote ljudi. U poslovanju i najmanje tvrtke gube mogućnost inovacija jer nemaju mogućnost pristupa istraživanjima prema kojima mogu "graditi" inovacije. Možda je najviše frustrirajući aspekt način akademskog istraživanja: premda su objavljene, pristup informacijama često je odbijen odnosno zahtijeva pretplatu.

Najveću dobit od svih sudionika procesa nastajanja objavljivanja jednog članka ima onaj tko je zapravo namanje sudjelovao u njemu, a to je – izdavač. Naime, situacija je u svijetu takva da pristup važnim znanstvenim časopisima ima samo elita. Stvorio se jedan nakaradan sistem koji godinama funkcionira, a malo je onih koji će se istinski pobuniti i pokušati razbiti takav sustav. Znanstvena su istraživanja financirana novcem pojedine države ili raznim fondovima. Dobri, kvalitetni znanstvenici napraviti će sve da napuste svoje siromašno mjesto djelovanja i dođu do elite, dajući svoje radove besplatno samo kako bi napredovali, kao i recenzenti koji se zadovoljavaju samo time da njihova imena budu objavljena u prestižnim časopisima. Zarađujući na besplatnom radu svojih podčinjenih stvaratelja i sudionika tih važnih znanstvenih časopisa, izdavači potom prodaju te članke za nezanemarive iznose, a

pretplate su toliko skupe i nedostupne da ih ne mogu priuštiti čak ni velike institucije poput sveučilišta.⁶

4.1. Znanstveno izdavaštvo

Sa sigurnošću možemo reći kako se sustav znanstvenog izdavaštva već desetljećima nije mijenjao. Takav sustav od autora zahtjeva da se odrekne prava na svoj rad te rezultate svojih istraživanja preda izdavačima i to bez ikakve naknade. Potom ti isti izdavači ograničavaju slobodan pristup radu. Zbog takve nepravde nanesene autorima, znanstvenicima, sve više njih odlučuje se za druge modele objavljivanja, kao što su već postojeći institucijski repozitoriji i časopisi u otvorenom pristupu.⁷

Preuzimanje vlasništva nad radovima znanstvenika bez da autori ostvare ikakvu naknadu nudilo je bezbrojne mogućnosti zarade. Dolaskom interneta, shvatili su kako se taj isti sadržaj potom može prodati putem različitih paketa te tako još više zaraditi.⁸ Danas imamo tradicionalno izdavaštvo koje se preslikava u digitalni svijet.

Uzimajući u vid spomenutu statičnost znanstvenog izdavaštva unatoč razvoju tehnologije i brojnim kreativnim mogućnostima, ostaje nam misao kako je to područje još uvijek nedovoljno i neaktivno istraženo u smislu novih modela poslovanja uključujući otvoreni pristup te obnova kreativnog partnerstva prvenstveno autora, izdavača i knjižnica.⁹

4.2. Ilustracija: DAN KNJIGE

Znanstvenik Bojan Macan kaže kako bi se u znanstvenom izdavaštvu trebala desiti jedna velika revolucija. Smatra kako bi se trebao promijeniti cijeli način znanstvene komunikacije. Ovo što danas imamo od znanstvenog izdavaštva, praktički je preslika iz tiskanog doba. Kaže kako su znanstveni izdavači danas monopolisti rezultata znanstvenih istraživanja i prije svega komercijalna djelatnost. Javlja se jedan ogroman apsurd, a to je da znanstvenici koji su autori pojedinog časopisa, u njemu sudjeluju i kao recenzenti, zatim

⁶Usp. Simičević, Vedrana. Borba za slobodan pristup znanju: Jeste li ikad čuli za Sci-Hub? URL: http://www.novolist.hr/Znanost-i-tehnologija/Znanost/Borba-za-slobodan-pristup-znanju-Jeste-li-ikad-culi-za-Sci-Hub?meta_refresh=true

⁷Usp. Stojanovski, Jadranka. Treba li se mijenjati sustav znanstvenog izdavaštva? URL: <https://cuc.carnet.hr/cuc2007/program/radovi/pdf/b2-5-rad.pdf> Str.1 (2019-03-01)

⁸Isto, str. 2.

⁹Isto, str. 3.

obavljaju uredničke poslove i sve to rade besplatno da bi potom došli izdavači znanstvenih časopisa koji na tome jako dobro zarade.

Krajni apsurd je taj da sami znanstvenici koji su stvorili i omogućili te iste znanstvene informacije nemaju pristup nego moraju platiti iznimno visoke cijene pretplate. Veliko sveučilište u Harvardu danas si ne može priuštiti pristup svim relevantnim znanstvenim informacijama upravo zbog ogromnih pretplata na znanstvene časopise. Sa inicijativom otvorenog pristupa počele su se događati promjene. Poanta otvorenog pristupa je da sve znanstvene informacije moraju biti besplatno dostupne putem mreže. Trenutno je oko 30% ukupne znanstvene produkcije dostupno u otvorenom pristupu, s tendencijom rasta. Ipak, taj model otvorenog pristupa za sada podrazumijeva i postojanje znanstvenih izdavača u ovom smislu u kojem sada postoji. Prema predviđanjima Bojana Macana u budućnosti bi institucije i znanstvenici trebali preuzeti tu ulogu primarnog izdavača znanstvenih informacija, a na mreži bi trebalo sve biti besplatno i dostupno. Tako bi se promijenila funkcija današnjih izdavača koji bi dodavali toj vrijednosti dodatnu vrijednost te prodavali tu uslugu. Promjene bi se trebale događati i u cijelom svijetu.

Ono što je pozitivno jest da Europska komisija koja je jedan od izdašnijih financijera znanstvenih istraživanja, zahtjeva da svi rezultati i sve publikacije koje izađu kao rezultat njihovih projekata moraju biti dostupne u otvorenom pristupu. Drugi veliki problem je promjena same svijesti i način evaluacije znanosti. Trenutni način evaluacije jest da znanstvenike prisiljavaju da objavljuju u komercijalnim znanstvenim časopisima i tako nastaje jedan zatvoreni sustav iz kojeg ne možete izaći. Ako vi nešto ne želite promijeniti, vi nećete napredovati u vašem zvanju. Autor kaže kako se sama znanstvena zajednica mora potruditi sve to promijeniti.¹⁰

Još jedna razlika jednako kao i problem između znanstvenog sustava u Hrvatskoj i vani je kako mjerimo znanstvenu izvrsnost. U Hrvatskoj se držimo numeričkog sustava. Dakle, moramo imati određeni broj objavljenih znanstvenih radova i nije nam toliko bitna njihova kvaliteta, dok je vani i sasvim mali broj radova u redu dok su oni izuzetno kvalitetni¹¹

¹⁰ Treći element S2E27 Dan knjige . URL: https://www.youtube.com/watch?v=E2s2e_eQRtI Youtube. (2019-03-18)

¹¹ Treći element S2E35 Problemi mladih znanstvenika u Hrvatskoj. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=H8CnRLSxfz0> Youtube. (2019-03-18)

4.3. PRIMJERI

Primjer1

PACER - Public Access to Court Electronic Records

Omogućuje elektronički pristup sudskim i saveznim dokumentima u SAD-u. Ti dokumenti stavljeni su pod javnu domenu te su opisani kao online dostupni i besplatni. Unatoč tome PACER godišnje zarađuje preko 120 000 000 dolara. Princip je taj da onaj tko plati ima pravo na informaciju koja se nalazi u tom sustavu.¹²

Primjer2

JSTOR – neprofitna organizacija koja održava web site www.jstor.org ("jstor" znači "journal storage"). Na svojim stranicama nudi pristup starim izdanjima raznih znanstvenih časopisa, uključujući sažetke te pune verzije članaka. Paradoks ove takozvane neprofitne organizacije nalazi u odgovoru na pitanje tko zapravo ima pristup tim dokumentima. Pristup je ograničen pretplatnicima iz SAD-a i Velike Britanije, koje plaćaju poveću pristupninu i godišnju pretplatu. Časopisi su podijeljeni u kolekcije kao što su: *Art & Science, Ecology, Bussines, , Language & Literature* itd. Za svaku od njih postoji poseban cjenik. Plaća se jednokratna pristupnina i godišnja pretplata.¹³

Profesor prava na Harvard sveučilištu postavio je pitanje JSTOR-u, koliki bi se iznos morao platiti kada bi svo znanje koje JSTOR posjeduje postalo dostupno čitavom svijetu. Odgovor je bio 250\$ milijuna dolara.¹⁴

Primjer 3

Elsevier

Jedan od najvećih i najpohlepnijih izdavača je Elsevier. Smatra se jednim od najkontroverznijih izdavača znanstvenih časopisa koji prema vlastitoj statistici godišnje objavi oko 350 tisuća znanstvenih radova u otprilike 2000 časopisa. Među njima su cijenjeni

¹²Usp. Recycle your PACER documents: 16 frequently asked questions about recycling your PACER documents. URL: <https://public.resource.org/uscourts.gov/recycling.html> (2016-01-26)

¹³Usp. Sečen, Tomislav. Mrežna etika: Uskraćivanje informacija, 2013. URL: <http://web.zpr.fer.hr/ergonomija/2003/secen/jstor.htm> (2016-01-26)

¹⁴Usp. World Public Library: JSTOR. URL: <http://www.worldlibrary.org/articles/jstor> (2016-01-26)

i iznimno utjecajni časopisi na području medicine i biologije »Lancet« i »Cell« kao i velika »ScienceDirect« on-line baza, koju mi u hrvatskoj ne možemo priuštiti. U 2014. godini ovaj izdavač je osigurao maržu od otprilike 37 posto u odnosu na ukupne prihode od 2.048 milijardi funta.

Kako sve to funkcionira?

Istraživaču plati određena ustanova ili osoba za istraživanje i sav proces koji mu je potreban prije nego što objavi svoje djelo. Nakon što je njegovo djelo završeno, on mora svoja autorska prava dati npr. sveučilištu koje ga je financiralo. Njegov članak se tada stavlja na web stranicu sveučilišta i dostupan je samo onome tko može platiti za njega.¹⁵

¹⁵The Internet's Own Boy: The Story of Aaron Swartz. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vXr-2hwTk58> (2019-03-02)

5. Internet kao instrument kapitalizma

Iako mnogi o internetu vole govoriti kako je ono liberalnog usmjerenja, ono na neki način sve više koristi stare karakteristike kapitalističkog gospodarstva. Sada kapitalizam sve brže i lakše prodire putem nove tehnologije. Na taj način on nanovo određuje strukturu i razvojni smjer društva. *Manuel Castells* za novo društvo kaže kako ono nije antikapitalističko ni postkapitalističko. Za njega je to novi tip kapitalizma, koji je toliko snažan da preokreće čitav svijet sebi u koristi, eliminirajući sve protivnike i veće dijelove stanovništva za koje smatra da mu nisu od koristi¹⁶

Osnivač Pirate Baya, *Peter Sunde* smatra kako je bitka za internet davno izgubljena. Kaže kako se Facebook bogati na sirotinji, a za to ga države još i subvencioniraju. Što se tiče otvorenog pristupa siguran je u to kako internet već godinama nije otvoren, a problem vidi u tome što nitko ne reagira. Ljudi su pasivni i nije ih briga.¹⁷ "Internet oponaša stvarni svijet i zato na njemu pokušavamo stvoriti kapitalističko društvo. Pravimo se da internet povezuje cijeli svijet, a zapravo znamo da samo širi kapitalističku agendu. Trebamo prestati tretirati internet kao nešto drugačije i fokusirati se na to kako zapravo želimo da današnje društvo izgleda.,"¹⁸ *Castells* na uspon novog društva gleda kao na informatizirani kapitalizam te u njemu vidi duh kapitalističkog "umreženog poduzeća".¹⁹

Mašine su nekada gledane s prijezirom kao na otjelovljenje centralizirane kontrole, danas su pak one postale simboli otpora, osobni alati oslobođenja, čime su tzv. "big-tech monopolisti uma" kao što su Google, Facebook, Microsoft, Apple, Amazon, izvršili napad na slobodnu volju algoritamskom automatizacijom mišljenja. Kako kaže autor, kodiranje je postalo temeljna vještina rješavanja društvenih problema, a inženjeri su privilegiranjem tehnologije, pod diktatom efikasnosti, razvoj inteligentnih mašina dignuli na pijedestal post-političkog doba. Internet, u svojim začecima, utopijska zamisao interaktivne, decentrirane,

¹⁶Usp. Katunarić, Vjeran. Castellsova panorama nove društvene epohe.//Uspon umreženog društva. Zagreb : Goleđen marketing, 2000. Str.10-12

¹⁷Usp. Simić, Sanja. Osnivač Pirate Baya: Dižem ruke od interneta, poraženi smo. URL: http://www.telegram.hr/biznis-tech/osnivac-pirate-baya-kaze-da-dize-ruke-od-interneta-je-je-bitka-za-demokraciju-na-mrezi-izgubljena/?fb_action_ids=10153824042572718&fb_action_types=og.likes (2019-03-02)

¹⁸Simić, Sanja. Osnivač Pirate Baya: Dižem ruke od interneta, poraženi smo. URL: http://www.telegram.hr/biznis-tech/osnivac-pirate-baya-kaze-da-dize-ruke-od-interneta-je-je-bitka-za-demokraciju-na-mrezi-izgubljena/?fb_action_ids=10153824042572718&fb_action_types=og.likes (2019-03-06)

¹⁹ Usp. Katunarić, Vjeran. Castellsova panorama nove društvene epohe.//Uspon umreženog društva. Zagreb : Goleđen marketing, 2000. Str.12

dehijerarhizirane socijalizacije sada pak predstavlja temeljnu infrastrukturu globalne distopije i totalne kontrole.²⁰

5.1. Posjedovanje informacije - posjedovanje stvarnosti

“Tijelo kapitalizma živi i diše jednu riječ: posjedovanje.”²¹ U svijetu određenom podacima čovjek je izgubio neposrednost iskustva, a podaci su postali oblik kojim se stvarnost istodobno zamišlja i posjeduje kao proizvod konceptualizacije i komunikacije.²² Razmjena informacija i dijeljenje znanja, iako nose prizvuke naivnog, romantičarskog opozicionarstva, zapravo dubinski preispituju klasičnu teoriju vlasništva.²³ Danas sve veći broj korisnika Interneta pretražuje informacije očekujući ili pak ne dovodeći u pitanje tzv. algoritamsku pristranost. Korisnici pri pretraživanju ne razumiju “kako je monitor kompjutera vrsta jednosmjernog ogledala koji reflektira naše interese dok s druge strane, posmatrač algoritama gledaju na što pretraživač upućuje svoj click” (Parsier, 2011, str. 1). Dolazimo do saznanja kako se javlja duboka epistemička pukotina koju je otvorila mogućnost pretraživanja i korištenja velikog broja informacija. Nadalje, to uvelike pojačava pristranost prema potvrđnim informacijama, čime se na mreži algoritamski perpetuiraju povratne petlje zabluda koje kažu: „živimo u odijeljenim odajama odnosno mjehurima koje proizvode informacijski filteri mrežne Babilonske kule u kojoj odjekuju informacije koje ne propituju niti iskušavaju naša temeljna uvjerenja i pretpostavke, već, naprotiv, učvršćuju naše predrasude „²⁴

Nadalje, Internet korisnike potiče da eksperimentiraju s njegovom upotrebom, a inovativnost međusobno dijele kao mješavinu individualnih sloboda s etosom kooperativnosti. S druge strane, Internet svojom strukturom potiče dijeljenje rezultata inovativnosti bez interveniranja “čuvara kapije” koji bi mogli zabraniti i zaustaviti generiranje . Zanimljiva je izjava autora „D. Post koji tvrdi kako ljudi biraju da odlaze na Internet iz istih razloga zbog

²⁰ Usp. Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Distraktivna mašina. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 57 URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

²¹Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Distraktivna mašina. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Citirano prema. West, C. (2010). Foreword: The Actualization of Desire (from Lesbian Polyfidelity, 1996). U M. Lang, K. R. Roberto i T. Samek (ur.), She Was a Booklegger: Remembering Celeste West (str. 211-220). Duluth, MN: Library Juice Press . URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

²²Usp. Isto. Str. 37

²³ Usp. Isto. Str. 85

²⁴Isto. Str72

kojih je T. Jefferson očekivao da ljudi naseljavaju prostor američkog Zapada: kako bi izgradili nove živote i nove zajednice na čvrstim temeljima slobode.²⁵ Javlja se novi pojam- Virtualna stvarnost.

5.2. Virtualna stvarnost

Virtualna stvarnost je ograničen slučaj simulirane i interaktivne okoline u kojoj tijelo nije fizički opipljivo već se ono predstavlja samo vizualno. Virtualna stvarnost tako zamjenjuje tijelo dvama djelomičnim tijelima: fizičkim tijelom i elektroničkom slikom tijela.²⁶

Pojedinci su skloni utonuti u virtualne zajednice jer im one omogućavaju nedvojbeno lakšu komunikaciju. Okarakterizirana su kao prostori na kojima se zajednica neprestano gradi. Korištenje virtualne zajednice je plitko te ako se dogodi da dođe do određenih trauma, neugodnosti i problema, lakše je odvojiti se od takve zajednice, nego što bi to bio slučaj napuštanja fizičke zajednice.²⁷

„Internet povezuje ne samo kompjutorske mreže, već i ideologije s načinima života koji su se do sada činili nepovezanima. Internet je više od tehnologije, pa zato i pobuđuje toliki golemi interes sociologa – istraživača.“²⁸

Izgleda kako je internet postao previše popustljiv prema svojim korisnicima dok s druge strane možemo reći kako iskorištava naivnost svojih korisnika za vlastiti profit te neke od njih čini ovisnicima koji bez njega ne mogu funkcionirati, što ponajviše zahvaća mlađu populaciju koja nemaju kritički i zdravi pristup informacijama kojima barataju.

U pozitivnijem pogledu, „nove generacije sve više imaju mogućnost aktivnog sudjelovanja u proizvodnji i distribuciji kulturalnih kodova te aktivnog učenja putem novih medija.“²⁹

²⁵Isto. Str. 48

²⁶ Usp. Leburic, Anči; Sladić, Maja. Metode istraživanja interneta kao novog medija, 2004. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/4_leburic_sladicfi%20\(2\).PDF](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/4_leburic_sladicfi%20(2).PDF) Str. 4.

²⁷ Usp. Isto. Str. 7.

²⁸Usp. Isto. Str. 9.

²⁹ Potočnik, Dunja. Posjedovanje i korištenje informatičke i komunikacijske tehnologije. URL: http://www.dunjapotocnik.org/documents/2006_posjedovanje ICT.pdf Str. 10.

Ne postoje barijere između dobrog i lošega već je sve isprepletano. Na korisnicima ostaje mogućnost na koji će način koristiti informacije i hoće li ostati pasivni ili reagirati.

5.3. Moć i protumoć u umreženom društvu

„Moć je osnovni proces u društvu jer je društvo definirano vrijednostima i institucijama, a ono što je vrijedno i institucionalizirano definirano je odnosima moći. Moć je relaciono svojstvo koje jednom društvenom akteru omogućuje da asimetrično utječe na odluke drugih društvenih aktera kako bi nametnuo volju, interese i vrijednosti aktera koji ima moć.“³⁰

Manuel Catells u svom radu „Moć u umreženom društvu“ navodi četiri oblika moći.

- „moć umraževanja
- moć mreže
- umrežena moć
- i moć stvaranja mreže“³¹

U svijetu mreža, sposobnost kontroliranja drugih ovisi o sposobnosti za stvaranjem mreže i sposobnosti povezivanja i suradnje različitih mreža pomoću zajedničkih ciljeva.³²

Javlja se glavni problem za sve države u današnjem globalnom dobu, a to je da se sve više stvari događa izvan kontrole čak i najmoćnijih država. Jedan od glavnih uzroka problema je jest prevelika raspršenost moći. Ona je sad sve brže rastuća i vertikalno i horizontalno. Predviđa se novi život zajednica, gdje će države postati sve manje važne za život ljudi. Iz tih zajednica ljudi će ulaziti i izlaziti pritiskom na tipku miša.³³ Moć nad informacijama mnogo je šire raspoređena danas nego prije nekoliko desetljeća. Informacijska tehnologija ima neke učinke na primjenu sile koji koriste malim ali i velikim koji su već moćni. Time zaključujemo da je to dvosjekli mač. Informacijska revolucija vodi prema difuziji moći. Ipak, veće države i dalje imaju veće resurse.³⁴

³⁰ Central and Eastern European Online Library. URL: <http://www.ceeol.com/search/article-detail?id=48348> (2016-01-26)

³¹ Catells, M. Moć u umreženom društvu. // *Europski glasnik*. 17,17 (2012). str. 521

³² Isto.

³³ Usp. Nye, Joseph S. *Budućnost moći*. Zagreb : Mate : Zagrebačka škola ekonomije i managementa, 2012. Str. 113-114

³⁴ Usp. Isto. Str. 118

5.4. Moć knjižnica u umreženom društvu

*„Loše knjižnice grade zbirke,
dobre knjižnice grade usluge,
izvrsne knjižnice grade zajednicu.“*

R. David Lankes

Knjižnica je oduvijek imala jednu te istu ulogu u svome poslanju, a to je da prikuplja, obrađuje i omogući pristup relevantnim izvorima informacija, da njeguje ljudsko znanje i povećava njegovu vrijednost nadograđujući ga. Knjižnična zajednica s ponosom je nosila titulu „čuvara znanja“. U novije vrijeme, točnije pojavom interneta i novih tehnologija knjižnica je suočena s činjenicom da mora mijenjati svoju ulogu i poslovanje kako bi opstala. Uz sve to ona i dalje mora ostati mjesto gdje ne postoji jaz između bogatih i siromašnih i gdje svi imaju jednak pristup informacijama.

Prema Barbari Hull, uloga knjižničara u 21. stoljeću više nije uloga čuvara ljudskog znanja. Njena uloga postaje omogućivanje pristupa informacijskim izvorima.³⁵

Asocijacija na knjižničare je podosta zastarjela s obzirom koja je njihova uloga u današnjem društvu. Većinom su okarakterizirani kao oni koji rade miran i dosadan posao. Suprotno tome istina je ta da knjižničari djeluju kao aktivisti u borbi za opće dobro. Ne zanima ih profit

Spisateljica Caitlin Moran izrekla jednu od najljepših tvrdnji o knjižnicama: *„Knjižnica u središtu zajednice je križanje između izlaza za slučaj nužde, splavi za spašavanje i festivala. Ona je katedrala duha, bolnica duše, tematski park mašte. Na hladnom kišnom otoku, ona je jedino zaštićeno mjesto gdje nisi potrošač već građanin.“*

Autorica napominje kako je "organizacijom čitavog niza usluga za beskućnike koje se kreću od informatičkih radionica, radionica podrške pri traženju posla, pravne pomoći, običnih druženja, kulturno-umjetničkih događanja do donacija knjiga i

³⁵ Vrana, Radovan; Kovačević, Jasna. Položaj knjižnice u umreženom društvu. 2010. URL: file:///C:/Users/Joseffa/Desktop/diplomski-petra/vbh_53_3_4_4.pdf (2019-02-01) str. 2.

informatičke opreme prenočištima, neposredno spoznala koju snagu knjižnica krije u sebi **u stvaranju pozitivnih promjena u životima pojedinca i zajednice.**" ³⁶

„Knjižnice koje ulaze pod domenu javne službe, najčešće osnivaju i financiraju "upravno-teritorijalne jedinice kao što su gradovi i općine." Uz to "*Zakon o pravu na pristup informacijama*" primjenjuje se i na knjižnice. „Uz državna tijela i tijela lokalne i regionalne samouprave spomenuti zakon u obveznike pružanja informacija ubraja i sve one organizacije ili ustanove čiji su programi ili djelovanje utvrđeni kao javni interes, odnosno sve one pravne osobe koje se i barem djelomično financiraju iz javnoga proračuna. Svaki građanin ima pravo zatražiti na uvid dokumente o poslovanju knjižnice i knjižnica je tomu zahtjevu dužna udovoljiti. Zakon ne obvezuje poslovni sektor i stoga su privatne tvrtke, kao i privatne knjižnice, izuzete od te obveze.“ ³⁷

Knjižnice na različite načine mogu biti od velike pomoći svakom pojedincu. Knjižničar je u ulozi glavnog aktivista koji iscrpnim poznavanjem pojedinih službenih izvora korisnicima omogućuje, ubrzava i olakšava pristup željenoj informaciji. Nadalje, knjižničarevo poznavanje informacija, medija, što tiskanih, što u elektroničkom obliku koja objavljuju tijela javne vlasti i njihovih mrežnih stanica može uvelike pomoći u procjeni treba li korisnik uputiti zahtjev za informacijom ili je već tražena informacija objavljena. Pomoć knjižničara štedi korisnikovo vrijeme, trud i novac te je samim time ona neprocjenjiva. ³⁸

³⁶Isto.

³⁷ Tufekčić, Anita; Kordić, Marina. Pravo na pristup informacijama u knjižnicama u Hrvatskoj i svijetu. URL: file:///C:/Users/Joseffa/Desktop/diplomski-petra/tufekcic_kordic.pdf (2019-02-01)

³⁸ Isto. Str.430.

6. Knjižnice i intelektualna sloboda

„IFLA (Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova) podržava, brani i promiče intelektualnu slobodu kao što određuje Opća deklaracija Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima.

IFLA izjavljuje da ljudska bića imaju temeljno pravo pristupa svim oblicima znanja, stvaralačkog mišljenja i intelektualne aktivnosti, kao i javnog izražavanja svojih pogleda.

IFLA vjeruje da su pravo na znanje i sloboda izražavanja dva oblika istog načela. Pravo na znanje zahtijeva slobodu mišljenja i savjesti; sloboda mišljenja i sloboda izražavanja preduvjet su za slobodan pristup informacijama.

IFLA utvrđuje da je zauzimanje za intelektualnu slobodu osnovna odgovornost knjižničarske i informacijske struke.

IFLA stoga poziva knjižnice i knjižnično osoblje da se drže načela intelektualne slobode, neometanog pristupa informacijama i slobode izražavanja i da poštuju privatnost korisnika knjižnice.

IFLA nalaže svojim članicama da promiču prihvaćanje i provođenje tih načela. Time IFLA potvrđuje da:

- Knjižnice omogućuju pristup informacijama, idejama i umjetničkim djelima. One otvaraju put k znanju, misli i kulturi.

- Knjižnice pružaju osnovnu potporu doživotnom obrazovanju, nezavisnom donošenju odluka i kulturnom razvoju kako pojedinaca, tako i skupina. Knjižnice pridonose razvoju i očuvanju intelektualne slobode i pomažu štititi osnovne demokratske vrijednosti i opća građanska prava. Knjižnice moraju jamčiti i olakšati pristup oblicima znanja i intelektualne aktivnosti. U tom će cilju knjižnice priskrbiti, čuvati i učiniti dostupnom najrazličitiju građu koja odražava raznovrsnost i raznolikost društva. Knjižnice će se pobrinuti da odabir i dostupnost knjižnične građe i usluga budu predmetom profesionalne prosudbe, a ne političkih, moralnih i vjerskih gledišta.

- Knjižnice će slobodno prikupljati, organizirati i širiti informacije i suprostavljati se bilo kojem obliku cenzure.

- Knjižnice će omogućiti da građa, pogodnosti i usluge budu jednako dostupne svim korisnicima. Neće biti diskriminacije prema rasi, vjeri, spolu, dobi ili bilo kojem drugom kriteriju.

- Korisnici knjižnica će imati pravo na privatnost i anonimnost. Knjižničari i ostalo osoblje knjižnice neće otkriti trećoj osobi identitet korisnika ili građe koju oni koriste.
- Knjižnice otvorene građanstvu i financirane iz javnih izvora podupirat će načela intelektualne slobode.
- Knjižničari i ostali zaposlenici tih knjižnica dužni su se pridržavati ovih načela.
- Knjižničari i ostalo profesionalno knjižničarsko osoblje ispunjavati će svoje obaveze prema poslodavcu i prema korisnicima. U slučaju sukoba tih obaveza dužnost prema korisniku ima prednost.³⁹

„Načela pristupa elektroničkim mrežama

- korisnicima treba osigurati pristup elektroničkim informacijskim izvorima
- za korisnike treba ustanoviti mjesta javnog pristupa s odgovarajućom podrškom i podukom, koja će im omogućiti samostalno korištenje umreženih informacija
- knjižnice trebaju izbjegavati svjesno dopuštanje pristupa građi koja je protuzakonita u zemlji
- knjižnice trebaju jasno oblikovati politiku korištenja Interneta
- knjižnice moraju poštovati korisnička prava, što uključuje pravo na povjerljivost i privatnost

Akaderske knjižnice

- moraju osigurati slobodan pristup informacijama za znanstvenike i nastavnike
- slobodan pristup informacijama integralan je dio procesa znanstvene komunikacije

Akaderska sloboda

- sloboda znanstvenog, umjetničkog i tehnološkog istraživanja i stvaralaštva
- istraživanje i stvaralaštvo podrazumijevaju slobodan pristup radovima drugih
- pristup radovima drugih preduvjet je za vlastito istraživanje, stvaranje i objavljivanje

Akaderski knjižničar

- najbolji pregled nad izvorima informacija u području

³⁹ Hrvatsko bibliotekarsko društvo. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/kiis.htm> (2019-01-02)

- izbor baza podataka i osiguranje povoljnih uvjeta korištenja
- za slobodan pristup informacijama nije dovoljan jedan primjerak naslova
- smjernice nabavne politike“

6.1. Komisija za slobodan pristup informacijama i slobodu izražavanja

"Po uzoru na istoimenu IFLA-inu komisiju, Hrvatsko knjižničarsko društvo osnovalo je Komisiju za slobodu izražavanja i slobodan pristup informacijama na svojoj skupštini održanoj u Zadru u listopadu 1998. HKD je imalo u planu da je pravo na informaciju ustavno pravo zajamčeno svim građanima Hrvatske bez obzira na spol, dob, nacionalnost, vjeru ili osobne stavove. Komisija također smatra da su knjižnice javne ustanove osnovane kojima je zadaća da omoguće svakom građaninu Republike Hrvatske pristup informaciji koja mu je potrebna u svakodnevnom životu i radu, daljnjoj naobrazbi te zadovoljavanju kulturnih potreba."

„Cilj je rada Komisije utvrditi moguće prepreke slobodnom korištenju informacija u hrvatskim knjižnicama te otkriti najbolje načine da se te prepreke uklone. Komisija će aktivno pratiti moguće pokušaje ograničavanja pristupa korisnika građi i informacijama i na njih reagirati javnim upozorenjem kao i na druge primjerene načine. Komisija će održavati suradnju s istoimenom komisijom IFLA-e (FAIFE) i reagirati na zbivanja u zemlji i svijetu.

Održani su skupovi u hrvatskoj i inozemstvu kao što su:

- 10. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama i slobodu izražavanja: " Utjecaj globalne ekonomske krize na knjižnice i slobodan pristup informacijama", 10. 12. 2010. u Zagrebu
- 14. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama
Prava korisnika i slobodan pristup informacijama (10. prosinca 2014., Muzej Mimara, Zagreb)“

„Zaključci 14. okruglog stola o slobodnom pristupu informacijama

1. Knjižnice kao zastupnici prava građana na pristup informacijama trebaju osigurati najefikasnije modele korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Na nacionalnoj

razini treba potaknuti rješavanje osnovnih problema infrastrukture i pristupa internetu u knjižnicama, posebice narodnim.

2. Knjižničarska struka treba pratiti i pravodobno se uključiti u oblikovanje i donošenje zakonskih propisa koji se tiču očuvanja već priznatih ljudskih prava (sloboda govora, pravo na privatnost i sigurnost), ali i novih građanskih prava poput prava na pristup internetu. Knjižničari trebaju pomagati korisnicima da razumiju pojedine aspekte današnjeg digitalnog društva i argumentirano zastupati njihova prava u javnim raspravama prilikom donošenja relevantnih zakonskih propisa.

3. Knjižnice mogu olakšati ostvarenje prava na pristup informacijama tijela javnih vlasti te educirati korisnike za uključivanje u sustav e-Građani. Zajedničkim projektima knjižnica i tijela javne vlasti pojednostavila bi se i ubrzala komunikacija građana i javne uprave te povećalo korištenje elektroničkih usluga koje tijela javnog sektora trenutno pružaju građanima putem svojih internetskih stranica: od lokalne samouprave, županija do državnih institucija, te transparentnost javnog sektora.

4. Knjižnice imaju važnu ulogu u poučavanju mladih korisnika u pronalaženju informacija te vrednovanju i korištenju njihovih sadržaja. Knjižničari, zajedno s obitelji i odgojno-obrazovnim ustanovama, dijele odgovornost za siguran pristup internetu i zaštitu privatnosti djece i mladih.

5. Informacijska pismenost trebala bi postati obveznim dijelom osnovnoškolskih i srednjoškolskih kurikuluma, a u ostvarivanju programa trebale bi sudjelovati školske i narodne knjižnice.⁴⁰

6.2. Slobodan pristup informacijama u visokoškolskim knjižnicama

Prema istraživanju Zubac Andreje koja je ispitala mišljenje zaposlenika visokoškolskih knjižnica sveučilišta .J. Strossmayera o institucijskom repozitoriju, došlo se do zaključka kako:

⁴⁰14. Okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama: prava korisnika i slobodan pristup informacijama. // Hrvatsko knjižničarsko društvo 65(2015) . URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1040> (2019-02-01)

- „Većina knjižničnih zaposlenika misli kako je institucijski repozitorij potreban sveučilišnim sastavnicama jer otvara dostupnost sadržajima i promiče vrijednost sastavnice.
- Zaposlenici u knjižnicama mišljenja su da njegovo usustavljanje i daljnja briga o njemu nije knjižničarski posao.
- Najviše zaposlenika mišljenja je da bi Institucijski repozitorij njihovih sastavnica trebao prvenstveno sadržavati znanstvene i stručne radove objavljene u časopisima zlatnoga i zelenoga puta, doktorske disertacije te radove s konferencija, e-knjige te udžbenike.
- 43,33% zalaže se za pohranjivanje studentskih ocjenskih radova, a ostali ne.
- „Na Sveučilištu u Osijeku postoji samo jedan repozitorij i to na Filozofskom fakultetu u Osijeku, Odsjek za informacijske znanosti.
- Jedan fakultet/sastavnica uključila se u pohranu disertacija na nacionalnoj razini – Dabar (voditelj knjižnice).
- Internetska baza Sveučilišne knjižnice u Osijeku za sada ne postoji. • Iz DAR-a je vidljivo da je nekolicina autora sa Sveučilišta u Osijeku dostavila svoju disertaciju NSK u e-obliku (DAR, 2015.)“⁴¹

Prije samog stvaranja digitalnoga repozitorija, unaprijed se odredi struktura pohrane, očuvanja i načina korištenja određenog sadržaja te se potom izgradi sustav koji će utjecati na bolje poslovanje same institucijem, u ovom slučaju knjižnice.

Prednost ovakvih digitalnih repozitorija/arhiva su ti da se svi dokumenti nalaze na jdnom mjestu, moguće je brzo pretraživanje te su ti dokumenti na taj način dostupni bez obzira na vrijeme i mjesto odakle im se pristupa,⁴²

6.3. Javno zagovaranje za knjižnice i primjeri dobre prakse

Po svojoj strogoj definiciji zagovaranje je “strateški niz akcija osmišljenih na način da utječu na one koji imaju državnu, gospodarsku, političku, ili privatnu moć u provođenju javnih politika i praksi koje pogoduju onima s manjom političkom moći i sa manje

⁴¹Zubac, Andreja. Mišljenje zaposlenika visokoškolskih knjižnica Sveučilišta J. J. Strossmayera o institucijskom repozitoriju. URL: <https://bib.irb.hr/datoteka/761510.HKD-A.Z.pdf> (2019-03-02)

⁴²Usp.Isto

gospodarskih resursa. Dobro isplanirano javno zagovaranje može značajno utjecati na daljnji razvoj i područje rada. Ono ima moć mijenjati javne politike i sliku u javnosti te određene organizacije ili institucije.⁴³

Komisija za visokoškolske knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva s nacrtom za izradu strategije javnog zagovaranja visokoškolskih knjižnica.

Usvajanjem Strategije zagovaranja knjižnica (2008. - 2010.),¹ Hrvatsko knjižničarsko društvo pridružilo se suvremenim nastojanjima međunarodnih strukovnih udruga u zagovaranju knjižnica. U prvom redu to su International "Federation of Library Associations (IFLA)" i "European Bureau of Library, Information and Documentation Associations (EBLIDA)". Uvažavajući i vodeći se njihovim iskustvima prvi put sustavno poziva sve zainteresirane snage u široj hrvatskoj javnosti da se pridruže knjižničarima u ostvarivanju svojih zajedničkih ciljeva.

Osnovne značajke HKD-ove strategije zagovaranja knjižnica

U skladu s postavljenim ciljevima, istaknuti sadržaji od posebnog su interesa za hrvatsko knjižničarstvo: vrijednosti knjižničarske struke, slobodan pristup informacijama i cjeloživotno učenje.

- „1. Ako knjižničari žele uspješno zagovarati knjižnice, važno je da spoznaju osnovne demokratske vrijednosti svoje struke, vjeruju u vlastito poslanje i različitim aktivnostima senzibiliziraju širu društvenu zajednicu u cilju ostvarivanja zajedničkih ciljeva.
2. Slobodan pristup informacijama i intelektualne slobode temelj su za zagovaranje odgovarajuće financijske politike prema knjižnicama kao nezamjenjivim demokratskim ustanovama koje uslužuju građane različite životne dobi, imovnog stanja, etničke pripadnosti i psiho fizičkih sposobnosti.
3. Pružajući podršku stalnom stručnom obrazovanju samih knjižničara jačamo povjerenje korisničke zajednice u usluge i službe koje pružamo i ostvarujemo uvjete za promicanje i uvođenje cjeloživotnog učenja u knjižnice.“⁴⁴

⁴³ Usp. Barbarić, Ana. Javno zagovaranje za narodne knjižnice u Hrvatskoj. URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10226/1/Badanjak_Diplomski%20rad.pdf (2019-03-02)

U razdoblju od 2008. do 2012. Primjenom ove Strategije došlo je do vrlo pozitivnih učinaka u hrvatskom knjižničarstvu. Porastao je broj organiziranih predavanja, radionica i sličnih događanja gdje su naši knjižničari imali prigodu usvojiti razne vještine javnog komuniciranja i zagovaranja svojih interesa. Istodobno je pokrenut portal namijenjen javnom zagovaranju knjižnica pod nazivom *Pravo na knjižnicu*, kojemu je svrha razmjena iskustava među članovima HKD-a.⁴⁵

6.4. Primjer dobre prakse

Potaknute su razne aktivnosti i na međunarodnom planu. Prepoznavši hrvatske napore u uspostavi partnerstva sa susjednim udruženjima, IFLA je u sklopu programa *Action for Development through Libraries Programme 2012.* podržala i financirala HLD-ov projekt pod nazivom *Regionalna suradnja knjižničarskih društava : izazov i prilika*. Važnost sustavnog zagovaranja visokoškolskih knjižnica posebno je istaknuta na 11. Danima specijalnih i visokoškolskih knjižnica održanim u Opatiji 2011. Aktualizirana je u Pismu javnosti ravnatelja/voditelja sveučilišnih knjižnica upućenom široj akademskoj zajednici. Potpisnici na tom istom skupu posebno su istaknuli sljedeća pitanja:

„1. Može li se očekivati da znanost i visoko obrazovanje postanu ključni čimbenici razvoja društva bez suradničke knjižnične službe u svojem sastavu?

2. Može li se očekivati značajniji razvoj znanstveno-obrazovne djelatnosti bez reguliranja načina osiguravanja informacija i izvora za učenje i znanstveni rad?

3. Može li se očekivati jednakost pristupa znanju za sve studente ukoliko svi potrebni izvori toga znanja nisu besplatno dostupni u knjižnici visokog učilišta?

4. Može li sustav dokinuti površnost i „bigbrotherizaciju“, a stvoriti aktivnog i odgovornog građanina čiji se postupci temelje na kreativnom pristupu znanju, dok se studentima nude pojednostavljeni nastavni materijali, bez inzistiranja na dubljem uvidu u originalne izvore i bez promicanja kulture čitanja složenog teksta, što je poslanje visokoškolskih knjižničnih službi?

5. Može li student, zatrpan nebrojenim internetskim sadržajima, samostalno i bez stručne pomoći knjižničara razlučiti neprovjerene površne informacije od pouzdanog znanja?

⁴⁴ Bačić, Edita. Strategija javnog zagovaranja za visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/VBH_56_4_bacic%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/VBH_56_4_bacic%20(1).pdf) (2019-03-03)

⁴⁵ Usp. Isto

6. Može li ustanova znanosti i visokog obrazovanja kvalitetno promicati svoju izvrsnost i identitet kroz osiguranje globalne vidljivosti znanja koje je stvorila ne koristeći stručne vještine visokoškolskih knjižničara?

7. Mogu li ustanove racionalno pribavljati vrhunske izvore informacija, koji su danas dostupni gotovo jedino u “paketima” skupih komercijalnih baza podataka, bez pomoći knjižničara kojima je nabava znanstvene literature dio stručnih kompetencija?

8. Mogu li ustanove znanosti visokog obrazovanja ostvariti ulogu promicanja kulturnog razvoja bez osigurane stručne brige za kulturno dobro u njihovim knjižničnim fondovima i bez promicanja posjedovanja ove baštine kao simbola kulturnog identiteta i značaja?⁴⁶

„Strateški cilj u odnosu na zakonodavstvo: Zainteresirati ukupnu znanstvenu zajednicu za suradnju i partnerstvo u zalaganju za odgovarajuće vrednovanje visokoškolskih knjižnica i knjižničara u sustavu znanosti i visokog obrazovanja.

Ignoriranjem knjižnica i knjižničara nadležna ministarstva nanose izravnu štetu razvoju znanosti i visokog obrazovanja, a posredno odgovaraju i za održivi razvoj hrvatskog društva⁴⁷”

Nakon proučavanja dijelova procesa zagovaranja, detektiranja svih problema s kojima se mnogi knjižničari suočavaju u svakodnevnim zadacima i poslovima, mnogi će unaprijed odustati od ikakve vrste uključivanja u važan oblik aktivnosti za poboljšanje statusa knjižnica.

Tako dolazimo do najvažnijeg mita o zagovaranju knjižničara:

“To nije moj posao”. Da. To jest posao knjižničara. To je srž rada u knjižnicama, i to svih djelatnika, na svim razinama. Knjižničari na dnevnoj razini pokazuju važnost i vrijednosti profesije kroz interakcije s djecom i odraslima. Što može biti značajnije od toga?⁴⁸

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Badanjak, Tanja. Javno zagovaranje za narodne knjižnice u Hrvatskoj. URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10226/1/Badanjak_Diplomski%20rad.pdf (2019-03-03)

6.5. O korupciji, transparentnosti i knjižnicama

Korupcija devastira temeljne društvene vrijednosti, te samim time ugrožava i vladavinu prava, kao i povjerenje građana u političke institucije. Korupcija stvara okruženje u kojem uvjete za napredak imaju samo korumpirani sudionici. Osim toga, ona stvara prepreke znanstvenom radu i istraživanju što sputava djelovanje pojedinih profesija te samim time sprječava stvaranje društva znanja. Korupcija doprinosi stvaranju i održavanju ljudskog nezadovoljstva, a najbolje uspijeva u uvjetima općeg neznanja.⁴⁹

Suprotno korupciji, sam termin transparentnost znači propustljivost, dostupnost i vidljivost javnosti. Izravno se vezuje za transparentnost vlasti odnosno otvorenog i vidljivog rada svih njezinih tijela u 21. stoljeću. Autorica citira P. Strugesu koji za transparentnost kaže kako na nju možemo gledati kao na metaforu za sveobuhvatni koncept dostupnosti raznovrsnih informacija, osobito onih informacija koje se odnose na službene, poslovne i društvene organizacije. Nadovezujući se na P. Strugesu nastavlja kako je činjenica da je transparentnost termin koji knjižničari relativno rijetko koriste, iako on sadrži velik dio osnovnih principa koji stoje iza kvalitetnih informacijskih sustava, bilo da je riječ o knjižnicama, arhivima, muzejima ili bazama podataka.⁵⁰

Transparentnost u javnim knjižnicama ne tiče se samo knjižnične građe ili baza i informacija, već je neodvojiv segment procesa donošenja odluka onih koji upravljaju knjižnicama. Tijela upravljanja i nadzora u njima donose brojne dokumente koji su suštinski važni za poslovanje cijele knjižnice. Te odluke reflektiraju se i na korisnike te na samu lokalnu zajednicu.

„IFLA je 1998. godine osnovala svoj FAIFE Komitet za slobodan pristup informacijama i slobodu izražavanja (Committee of Freedom of Access to Information and Freedom of Expression) koji kontinuirano prati stanje u intelektualnim slobodama u knjižnicama, te slobodan pristup informacijama o čemu se oglašava svojim priopćenjima. Kao

⁴⁹ Usp. Hrvatsko knjižničarsko društvo. URL: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/209> (019-03-02)

⁵⁰ Crnogorac, Vesna. Uloga knjižnica u procesu demokratizacije društva na primjeru prava javnosti na pristup informacijama. URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8208/1/DOKTORSKI_RAD_Vesna_Crnogorac_2016_Filozofski_fakultet_Zagre.PDF (2019-03-18)

svoj opći cilj FAIFE navodi podizanje svijesti o suštinskoj povezanosti koncepta knjižnice i vrijednosti intelektualne slobode. FAIFE objavljuje svoja izvješća, dokumente odnosno veoma aktivno sudjeluje u pripremi drugih IFLA-inih dokumenata, poput Manifesta o internetu, Manifesta o transparentnosti te Etičkog kodeksa knjižničara. Na njihovim mrežnim stranicama moguće je slobodno pristupiti brojnim stručnim radovima svjetskih stručnjaka iz područja kojom se FAIFE bavi.

Hrvatski FAIFE, 169 je u okviru 6. Okruglog stola o slobodnom pristupu informacijama 2006. godine organizirao radionicu o borbi protiv korupcije pod nazivom Knjižnice, organizacije civilnog društva i borba protiv korupcije. Radionica je održana u Zagrebu u suradnji s IFLA/FAIFE Komitetom. Izjavom HKD Knjižnice, etika i borba protiv korupcije – kako zaključuje M. Šapro Ficović pružena je potpora daljnjem djelovanju IFLA/FAIFE – što predstavlja izniman doprinos. Ova je zagrebačka radionica bila prvi međunarodni skup knjižničara na svijetu na kojem se raspravljalo o knjižnicama i korupciji, a na njoj su predstavljeni povijesni, pravni, etički i drugi aspekti korupcije u različitim zemljama svijeta.⁵¹

Zaključujemo kako je transparentnost osnova svake kvalitetne vladavine. Ona je korak u borbi protiv korupcije. Kao takva nudi opće pojašnjenje važnosti uvođenja sustava kvalitetnog upravljanja zapisima, arhivima, te financijskim i nadglednim sustavima. Transparentnost je izravno povezana s praksom društveno odgovornog autorstva i novinarstva, uredništva, izdavaštva kao i distribucije informacija putem svih dostupnih medija.⁵²

7. Pravo na pristup informacijama u knjižnicama

„Međunarodni dan prava na pristup informacijama *Građani imaju pravo znati* obilježava se od 2002. godine, a svrha njegovog obilježavanja je podizanje svijesti građana na međunarodnoj razini o pravu na pristup informacijama koje posjeduju, kojima raspolažu ili koje nadziru tijela javne vlasti. “ Pristup informacijama omogućuje građanima i pravnim olakšani pristup informacijama koje su im potrebne za ostvarivanje njihovih prava. Također im omogućuje da upoznaju rad tijela javnih vlasti i da sudjeluju u donošenju važnih odluka.

⁵¹ Hrvatsko knjižničarsko društvo. URL: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/209> (019-03-02)

⁵² Usp. Isto.

Pristup informacijama otvara mogućnost nadziranja rada tijela javne vlasti te samim time doprinosi uspješnijoj borbi protiv korupcije. "

“Nije riječ o tehnologiji. Riječ je o kreiranju značenja. Nije riječ o pronalaženju izvora. Riječ je o razumijevanju. Nije riječ o vještinama. Riječ je o identitetu i vezama. Nije riječ o osobnom uspjehu. Riječ je o uključivanju u društvo koje vrednuje pravdu. Nije riječ o pronalaženju i korištenju informacija. Riječ je o prakticiranju slobode.”⁵³

“Manipulacija informacijama, bila ona svjesna ili nesvjesna, bitna je stvar ne samo za naše lokalne živote već globalne odnose također. Bibliotekari mogu postati oruđa u rukama onih koji nastoje manipulirati čitavom populacijom navodeći ih da misle poput njih ili pak čvrsto stati uz demokratska prava izmanipuliranih. Tu nema trećeg puta”⁵⁴

7.1. Primjer dobre prakse

Library Freedom Project, partnerstvo među bibliotekarima, tehnolozima i pravnicima, nastao je kako bi se potaklo razumijevanje problematike privatnosti, ali i organizirala obuka u domenu podizanja svijesti i zaštite korisnika od prijetnji nadziranja. Osnivačica i voditeljica ovog projekta, bibliotekarka i internetska aktivistkinja, Alison Macrina, zagovornica je globalnih akcija bibliotekara i aktivista u borbi za društvenu pravdu s posebnim akcentom na širenje kompetencija bibliotekara kroz programe obuke u domenu zaštite privatnosti.

Projektom pod nazivom “**Javna knjižnica/Memory of the World**” neobično precizno se objedinjuju pretpostavke kritičkog bibliotekarstva i taktičkih medija, te se ideja o taktičkom bibliotekarstvu neuklonjivo nameće kao akutna poveznica.

Naime, demokratizacijom pristupa informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji iznova se oživljava prosvjetiteljski ideal slobodnog pristupa informacijama uslijed čega interes za javnu

⁵³ Fister, Barbara. *Practicing Freedom in the Digital Library: Reinventing libraries*, 2013. Citirano prema: Hibert, Mario. *Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva*. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018, str. 32. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario Hibert\] Digitalni odrast i postdigitalna do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario Hibert] Digitalni odrast i postdigitalna do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

⁵⁴ Durrani, S. *Information and Liberation: Writings on the Politics of Information and Librarianship*. Duluth, MN: Library Juice Press, 2008. Citirano prema: Hibert, Mario. *Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva*. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018, str. 79. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario Hibert\] Digitalni odrast i postdigitalna do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario Hibert] Digitalni odrast i postdigitalna do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

misiju bibliotekarstva i univerzalan pristup znanju reaktualizira problematiku komunikacijskih barijera pod okriljem neoliberalizma, istovremeno ohrabrujući nastanak novih infrastruktura za neograničen pristup informacijama koje se oslanjaju na različite materijalne, legalne, institucionalne i ekonomske konfiguracije koje mobiliziraju drugačije subjektivitete.

„B. Bodó, istraživač Instituta za informacijsko pravo Univerziteta u Amsterdamu, opisuje kako je **budućnost biblioteka moguće tražiti upravo u bibliotekama iz sjene**, te uočava čitavu povijest ilegalnih (piratskih) aktivnosti, prevashodno u ruskoj tradiciji izbjegavanja političke i ekonomske cenzure, kao i u suvremenim praksama nadilaženja informacijskih monopola. Bodó konstatira kako se radi o primjerima koji predstavljaju više od utopističkog projekta, posebice ističe **dvije najprepoznatljivije figure javnog ustajanja protiv režima autorskog prava**, američkog hakera **Aarona Swartza**, čiji “Guerilla Open Access Manifesto” predstavlja izraz izravnog opredjeljenja za borbu za slobodan pristup zajedničkom ljudskom naslijeđu kao etičkog imperativa, te osnivačicu Science Huba, **Aleksandru Elabkijan**, koja svojim hakerskim djelovanjem pokazuje inherentnu nepravdu upisanu u trenutačni sistem znanstvenog izdavaštva, te digitalnu pirateriju dovodi u direktan kontekst s mogućnostima kreiranja radikalnih tehno-društvenih alternativa.“⁵⁵

Redefinicija bibliotekarstva u duhu zajedničkih dobara posjeduje dualnu funkciju znanja: znanje kao roba i znanje kao konstituirajuća snaga društva. Taktička orijentacija bibliotekara-amatera prema piratskoj filozofiji može se ujedno smatrati činom razotkrivanja industrije vlasništva. Kako autor kaže, “nijedna sadašnja industrija ne demonstrira toliko asimetrija kontrole nad uvjetima za proizvodnju znanja kao akademsko izdavaštvo. Javlja se zabrana pristupa iznimno skupim akademskim radovima velikom broju sveučilišta, posebice na globalnom Jugu. Sve to stoji u snažnoj opreci s ogromnim profitima koje mali broj komercijalnih izdavača dobiva iz besplatnog rada znanstvenika koji te radove pišu, recenziraju i uređuju, te iznuđenih cijena koje institucionalne biblioteke moraju plaćati putem pretplate. **Upravo tu amatersko bibliotekarstvo doseže svoju kritičko- -pedagošku oštrinu**

⁵⁵Bodó, B. Libraries in the Post-scarcity Era. U. H. Porsdam (ur.), Copyrighting Creativity: Creative Values, Cultural Heritage Institutions and Systems of Intellectual Property, 2015. (str.75-92) Citirano prema: Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 83-84. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

te nas poziva da izravnije formuliramo i razvijemo njegove prakse u zajedničkom procesu otkrivanja.

7.2. Biblioteke iz sjene

Manifestacija su ekosistema znanja koji se rapidno mijenja. Novonastala sintagma najčešće se dovodi u vezu s repozitorijem Library Genesis i mrežnom stranicom Science Hub, te parnicom koju je 2015. godine pokrenuo Elsevier protiv Aleksandre. Nastanak biblioteka iz sjene zapravo **ukazuje na suštinski problem globalnog informacijskog usluživanja, a to je njegova tržišna kontrola.** One također aktualiziraju temeljne postulate kritičke pedagogije i kritičkog bibliotekarstva, a to su osvješćivanje i informacijska pravda.⁵⁶

„Postojanje “biblioteka iz sjene” izravno svjedoči o odbijanju tehno-kapitalističkog imperativa inovacije. Kao odraz skrbi za zajedničko dobro one napominju da smo: “svi mi kustosi znanja, kustosi istih onih infrastruktura od kojih zavisimo da bismo proizvodili znanje, kustosi našeg plodnog ali krhkog zajedničkog dobra. Biti kustos praktično znači skidati, dijeliti, čitati, pisati, recenzirati, uređivati, digitalizirati, arhivirati, održavati biblioteke, činiti ih dostupnim. To znači biti od koristi našem znanju u opštoj i slobodnoj upotrebi, a ne držati ga u vlasništvu.”⁵⁷

Projekt “Javna knjižnica/Memory of the World” objedinjuje pretpostavke kritičkog bibliotekarstva i taktičkih medija. Ideja o taktičkom bibliotekarstvu nameće se kao aktualna poveznica. Demokratizacijom pristupa informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji oživljava se prosvjetiteljski ideal slobodnog pristupa informacijama što dovodi do interesa za javnu misiju bibliotekarstva i univerzalan pristup znanju, a onda sve to skupa reaktualizira problematiku komunikacijskih barijera te istovremeno ohrabruje nastanak novih infrastruktura za neograničen pristup informacijama. Reaktualizirajući pojam javnog bibliotekarstva, primjenjujući medijsku teoriju i kritičku pedagogiju na prakse deinstitucionaliziranog oblika

⁵⁶Karaganis, J. *Shadow Libraries. Access to Knowledge in Global Higher Education.* Cambridge, MA: The MIT Press, 018. Str.11. Citirano prema: Hibert, Mario. *Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva.* Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 110. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

⁵⁷ Custodians.online. In *Solidarity with Library Genesis and Sci-Hub*, 2015. URL: <http://custodians.online/maternji.html>. Citirano prema: Hibert, Mario. *Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva.* Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 118. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

struke, autori teksta Marcell Mars i Tomislav Medak nude uvide za radikalizaciju liberalnog narativa među bibliotekarima u formi tzv. bibliotekara-amatera. U današnjem dobu sveopće digitalizacije, javne biblioteke ograničene su mogućnostima pružanja usluga pristupa recentnoj građi. To je razlog zbog čega usluge distribucije elektronskih sadržaja preuzimaju tzv. biblioteke iz sjene.⁵⁸

„Razmjena informacija i dijeljenje znanja, premda nose prizvuke naivnog, romantičarskog opozicionarstva, zapravo dubinski preispituju klasičnu teoriju vlasništva.“⁵⁹

⁵⁸Usp. Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 83. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

⁵⁹Warwick, H. Radical Tactics of the OfOnline Library. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2014. Citirano prema: Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 85. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-02)

8. Otvoreni pristup

„**Otvoreni obrazovni sadržaji** doprinose unaprjeđenju kvalitete obrazovnog procesa i omogućavaju dostupnost obrazovanja svima pod jednakim uvjetima.

Otvoreni pristup ubrzava dostupnost i protočnost znanja i informacija svima bez ograničenja na globalnoj razini, te omogućava vidljivost, evaluaciju i unaprjeđenje istraživačkih procesa i rezultata.

Otvoreni obrazovni sadržaji i otvoreni pristup doprinose sveopćoj dostupnosti obrazovanja i njegovoj demokratizaciji te omogućavaju slobodan pristup obrazovnim materijalima, njihovo višestruko korištenje, izmjene i dijeljenje. U svijetu je danas sve više primjera otvorenih obrazovnih sadržaja, a sve više ih je i u Hrvatskoj.

Otvoreni obrazovni sadržaji uključuju cijele tečajeve i kolegije, materijale za učenje, module sadržaja, zbirke, časopise i softver za potporu razvoju, uporabu i ponovnu uporabu sadržaja učenja.⁶⁰

Modeli otvorenog pristupa

„Postoje dva osnovna oblika publiciranja radova s otvorenim pristupom: „zlatni“ i „zeleni put“.

„Zbog različitih razina dozvola koje izdavači mogu dati autoru, naknadno se model samoarhiviranja razvio u nekoliko potkategorija, pa se radovi mogu otvoreno publicirati u:

- *online* časopisima koji se temelje na recenziji stručnjaka, što se naziva „zlatni put“
- digitalnim repozitorijima, na načelu samoarhiviranja, a on uključuje:
 - „žuti put“ – samo radovi prije publiciranja
 - „plavi put“ – samo radovi nakon publiciranja, autorova verzija nakon recenzije ili izdavačka verzija rada
 - „zeleni put“ – radovi i prije i nakon objave u publikacijama.“⁶¹

⁶⁰ Otvoreni pristup i otvoreni obrazovni sadržaji. URL: <https://www.srce.unizg.hr/otvoreni-pristup/srce-i-otvoreno-obrazovanje> (2019-03-03)

⁶¹ E. Krelja Kurelović, S. Rako, J. Tomljanović: Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju.// Zbornik Veleučilišta u Rijeci/ Glavni urednik Rudić, Dušan. Rijeka: Veleučilište u Rijeci., 2013. Str.16. URL: https://www.veleri.hr/files/datoteke/knjige/digi/2013_04_06_Veleuciliste%20Zbornik.pdf (2019-03-04)

Zeleni otvoreni pristup

Kod ovog tipa pristupa, građa se u repozitorije polaže samorhiviranjem. On omogućava autorima da objavljuju svoje radove u časopisima te kasnije sami ili uz pomoć knjižničara pohrane recenzirani članak u institucijski repozitorij. Dva najčešća tipa repozitorija su – institucijski repozitorij i predmetni repozitorij, a postoje i druge vrste poput nacionalnih, internacionalnih i sl.⁶²

Zlatni otvoreni pristup

Zlatnim otvorenim pristupom objavljuju se radovi u recenziranim časopisima koji su već u otvorenom pristupu. Časopisi s takvim pristupom omogućavaju besplatno čitanje, preuzimanje i druge radnje koje su navedene u definiciji otvorenog pristupa. Prvi časopisi u zlatnom otvorenom pristupu bio je *Psychology*, vezan za područje psihologije koji je pokrenut 1989. godine.⁶³ „Prilikom objavljivanja radova u časopisima s otvorenim pristupom („zlatni put“) troškove publiciranja plaćaju autori, dok se kod klasičnih publikacija autori odriču svojih autorskih prava u korist izdavača koji onda naplaćuju pristup i korištenje sadržaja.“⁶⁴

Otvoreni pristup znanstvenim publikacijama

Značajnija promjena u znanstvenom publiciranju dogodila se prihvaćanjem inicijative otvorenog pristupa, odnosno besplatnog pristupa znanstvenim informacijama preko javnog interneta. Ta je promjena potaknuta dokumentima "*Budapest Open Access Initiative (BOAI)*, 2001. i *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*", 2003. Godine. „Prema BOAI, *otvoreni pristup* (Open Access ili OA) definira se kao slobodna i brza dostupnost informacija na javnom internetu, uz dopuštenje svim zainteresiranima da te sadržaje čitaju, preuzimaju, umnožavaju, distribuiraju, tiskaju, pretražuju, stave poveznicu, indeksiraju ili ih koriste u bilo koju drugu zakonitu svrhu bez financijskih, pravnih ili tehničkih prepreka.“ Ograničenje je jedino postavljeno kod reprodukcije i distribucije sadržaja

⁶² Hrvatsko knjižničarsko društvo. URL: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/200> (2019-03-04)

⁶³ Usp. Strinavić, Ana. *Studenti i otvoreni pristup znanstvenim informacijama: Istraživanje studenata Sveučilišta u Zagrebu*, 2014/2015. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/869261.Strinavic_diplomski_rad.pdf (2019-03-04)

⁶⁴ E. Krelja Kurelović, S. Rako, J. Tomljanović: *Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju.*// Zbornik Veleučilišta u Rijeci/ Glavni urednik Rudić, Dušan. Rijeka: Veleučilište u Rijeci., 2013. Str.15. URL: https://www.veleri.hr/files/datoteke/knjige/digi/2013_04_06_Veleuciliste%20Zbornik.pdf (2019-03-04)

koji je javno dostupan preko interneta te zaštite autorskih prava, a ogleda se u tome da autor zadržava kontrolu nad integritetom svog rada i ima pravo biti valjano interpretiran i citiran.

Sva znanstvena područja razlikuju se po modelima i udjelu OA objavljivanja. Npr. u području fizike, online pohrana i pristup znanstvenim radovima započeo je još 1991. godine na Sveučilištu Cornell, na platformi ArXiv. „Prema istraživanjima, zelenim putem u području se fizike otvoreno dostupnim učini 20,5% znanstvenih članaka, a udio zlatnog puta tek 3%. U području biomedicine dominira zlatni put kojim OA dostupnim postaje oko 14% znanstvenih članka, a udio zelenog puta iznosi 7,8%.⁶⁵ Što se tiče društveno humanističkih znanosti, tu dominira zeleni put. „⁶⁵

„**Otvoreni pristup znanstvenoj literaturi** globalni je pokret kojemu se temeljni cilj nalazi u potpori slobodnom protoku znanstvenih informacija i uklanjanju svih prepreka širenju znanstvenoga znanja. Otvoreni pristup odnosi se na model objavljivanja po kojemu je znanstvena literatura u elektroničkom obliku, ponajprije ona objavljena u znanstvenim časopisima, slobodno i neograničeno dostupna mrežnim putem. „⁶⁶ Pokret je nastao kao krajnji rezultat krize izazvane porastom cijena znanstvenih informacija te monopolom koji su izdavači znanstvene literature stekli. "Prema istraživanjima University of Leicester School of Management iz 2012. godine, objavljivanje znanstvenih, postao je vrlo je unosan posao kojim velike izdavačke kuće stječu visoki neto profit, ponekad i veći od 50%. Zadnjih desetljeća pretplatna cijena znanstvenih časopisa u većini znanstvenih disciplina sve više raste u prosjeku oko 9% godišnje. Takav ishod opterećuje budžete znanstvenih i akademskih ustanova koje su najčešći pretplatnici znanstvenih časopisa." ⁶⁷

„Za N. Kranich biblioteke su univerziteti vitalni centri za zaštitu, održavanje, promoviranje i čuvanje nove paradigme zajedničkih dobara znanja. Ona smatra kako knjižnice uspostavljaju inicijativu informacijskih politika koje dozvoljavaju akademskim radnicima i istraživačima "da povrate svoju intelektualnu imovinu i ispune kritičku zadaću za unaprjeđivanjem znanja, inovativnosti i kreativnosti kroz demokratsku participaciju u slobodnom i otvorenom stvaranju i razmjeni ideja". ⁶⁸

⁶⁵ Usp. Isto. Str. 16.

⁶⁶ Petrak, Jelka. Otvoren pristup – put k znanju kao javnom dobru. URL: http://medlib.mef.hr/2224/1/petrak_j_rep_2224.pdf (2019-03-04)

⁶⁷ Usp. Isto. Str. 3.

⁶⁸ Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 88. URL:

Problem se javlja kada se zanemaruje činjenica da je kultura hakiranja prvi izvor zajednice digitalnih zajedničkih dobara, odnosno da se posjedovanje nematerijalnih dobara nikako ne može u potpunosti kontrolirati jer se širi putem komunikacije među ljudima. Nosilac subjektivnog prava intelektualnog vlasništva ne može nikoga spriječiti da ima pristup nematerijalnom dobru, a ipak može zabraniti da se tim dobrom koristi. Uspostavljaju se dugotrajne tenzije između potrebe da se zaštitom intelektualnog vlasništva osiguraju mehanizmi poticaja za generiranje novih informacija i potrebe da se omogući slobodan pristup informacijama.⁶⁹

U svom Radu Mario Hibert navodi kako se inicijativa za otvoreni pristup danas smatra većim razočarenjem: “znanstvenici nikada nisu smjeli dopustiti sistem koji zahtijeva novčane transakcije između autora i izdavača”⁷⁰

Novi modeli otvorenog usluživanja gotovo su izjednačeni s verzijom koju su mu dali komercijalni izdavači “plati da bi objavio”. Izdavačka industrija u modelu tzv. zlatnog puta (gold open access) vidi priliku za novu akumulaciju kapitala, a time ovaj nejasan i zbunjujući termin koji, prema riječima Christian Fuchs i Marisol Sandoval čini više štete nego koristi, možemo nazvati pravim imenom - korporativni otvoreni pristup. Takvim se pristupom stvara rizik uspostavljanja monopolnih i oligopolnih praksi koje institucijama, univerzitetima, bibliotekama kao i pojedincima prijete isključivanjem pristupa. Navodi se kako je riječ je o “strukturalno-rasističkoj praksi koja u nepovoljan položaj stavlja istraživače i institucije zemalja u razvoju”⁷¹

[file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-17)

⁶⁹ Usp. Isto.

⁷⁰ Beall, J. The Open Access Movement is Not Really About Open Access, 2013. Str. 596. Citirano prema: Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 102. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-17)

⁷¹ Usp. Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. Str. 103. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_do(z-lib.org).pdf) (2019-03-17)

8.1. Otvoreni pristup publikacijama i istraživačkim podacima u Hrvatskoj

U Hrvatskoj su pokrenuti razni programi te doneseni zakoni vezani uz otvoreni pristup istraživačkim podacima. Kao neke od njih navodimo:

- „OpenAIRE2020“ (2015. – 2018.): Projekt financirani od strane Europske komisije kojemu je cilj izgraditi pan-europsku koja će biti podrška ostvarivanju otvorenog pristupa u Europi"
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju iz 2013. Godine koji obavezuje pohranu završnih radova i doktorskih disertacija u digitalni repozitorij NSK
- Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu koja je donesena 2012.
- Odluka o obvezi pohrane znanstvenih, stručnih i popularnih radova u Repozitorij Instituta Ruđer Bošković – FULIR
- Vijeće za konkurentnost Europske unije (COMPET) postavilo je cilj da svi radovi financirani javnim sredstvima budu javno dostupni do 2020. godine!
- Osmišljen je Digitalni akademski arhivi i repozitoriji **DABAR** koji se ujedno definira i kao „centralizirano implementirana i održavana infrastruktura za uspostavu i održavanje digitalnih repozitorija i pružanje otvorenog pristupa znanstvenim informacijama namijenjena ustanovama i drugim dionicima iz sustava znanosti i visokog obrazovanja te omogućuje jednostavnu i besplatnu uspostavu digitalnog repozitorija na infrastrukturi Srca“.

„Partnerske institucije u Hrvatskoj:

- Institut Ruđer Bošković
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
- Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
- Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet
- Sveučilište u Zagrebu, Sveučilišni računski centar
- suradnja pojedinaca iz ostalih hrvatskih akademskih i istraživačkih ustanova kroz radne skupine⁷²

⁷²Macan, Bojan; Stojanovski, Jadranka. OpenAIRE2020 i otvoreni pristup publikacijama i istraživačkim podacima u Europskoj uniji, 2016. URL: <http://www.obzor2020.hr/userfiles/5.%20OpenAIRE-2016-Macan.pdf> (2019-02-25)

U Hrvatskoj najpoznatiji portal *Hrčak* koji okuplja stručne i znanstvene časopise s otvorenim pristupom. *Hrčak* odgovara „zlatnom OA“ publiciranju, a hrvatski repozitorij znanstvene bibliografije *CROSB* predstavlja oblik „zelenog OA“ publiciranja.⁷³

Tu je još jedna hvale vrijedna konferencija odražana 2018. godine u Zadru. Radi se o petoj po redu **PUBMET** konferenciji. Organizirana je od strane Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, Prehrambeno-biotehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te Centra za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković. Na konferenciji su sudjelovali znanstvenici i stručnjaci čija je domena bavljenja vezana za izdavaštvo, otvoreni pristup znanstvenim publikacijama te vrednovanje znanstveno-istraživačkog rada. Konferencija je bila međunarodnog karaktera te je na njoj sudjelovalo više od 120 sudionika. Konferencija je održana pod pokroviteljstvom European Association of Science Editors (EASE) i SPARC Europe. Financijsku potporu pružilo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja i OpenAIRE Advance projekta unutar Obzora 2020.

Pokret otvorenog pristupa znanstvenim informacijama započeo je prije dvadeset godina, a posljednjih je godina prerastao u pokret otvorene znanosti. Danas je ovaj pokret usmjeren na otvaranje svih dijelova znanstvenog istraživanja čime bi se osigurao slobodan pristup znanstvenim radovima, istraživačkim podacima i sl. Prema istraživanju Open Science Monitoru Europske komisije, prema broju radova u otvorenom pristupu, Hrvatska je na prvom mjestu od svih europskih zemalja. U prilog tome ide činjenica što Hrvatska ima veliki broj časopisa u otvorenom pristupu. Poznato je da u Hrvatskoj djeluje snažna zajednica koja uspješno zagovara otvorenost u znanosti, a koja je prepoznata i u europskim okvirima.⁷⁴

75

⁷³ Usp. E. Krelja Kurelović, S. Rako, J. Tomljanović: Prihvaćanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju Zbornik Sveučilišta u Rijeci, Vol. 1 (2013), No. 1, pp. 1-16 str2 (PDF) URL: https://www.veleri.hr/files/datoteke/knjige/digi/2013_04_06_Veleuciliste%20Zbornik.pdf

⁷⁴ Usp. PUBMET2018. U Zadru održana konferencija PUBMET2018: Hrvatska na prvom mjestu od svih europskih zemalja prema broju radova u otvorenom pristupu, 2018. URL: <https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/tribina/clanak/id/574059/hrvatska-na-prvom-mjestu-od-svih-europskih-zemalja-prema-broju-radova-u-otvorenom-pristupu> (2019-02-25)

⁷⁵ Macan, Bojan; Stojanovski, Jadranka. OpenAIRE2020 i otvoreni pristup publikacijama i istraživačkim podacima u Europskoj uniji, 2016. URL: <http://www.obzor2020.hr/userfiles/5.%20OpenAIRE-2016-Macan.pdf> (2019-02-25)

9. Suprotstavljanje načinu manipuliranja i uskraćivanja informacija

Internet je medij slobode ali isto tako on se može pretvoriti i u medij nadziranja.⁷⁶ Privatnost nije više etičko, nego i tehnološko pitanje. Kako zaštititi svoju privatnost, kako se boriti za svoja prava na mreži i tko su oni koji nam pomažu u tome? Javljaju se novi društveni pokreti koji se zalažu za slobodno izražavanje mišljenja. Ti se pokreti suprotstavljaju cenzuri te visoko vrednuju društvenu aktivnost pojedinca. Sloboda govora omogućuje čovjeku da bude aktivan pripadnik društva koji je u mogućnosti upoznati se s različitim pogledima, artikulirati svoja stajališta i ostvariti pravo na informaciju.⁷⁷ Nadalje, u radu će se predstaviti pojedinci i skupine koje su pomažu u borbi za slobodu informacije ali onih čiji su životi pali u borbi za slobodu informacija, koji su nam ostavili visoke ideale ljudskih sloboda za koje mi moramo nastaviti borbu kako ne bi pali u zaborav već postali stvarnost.

9.1. Umreženi društveni pokreti

Društveni pokreti predstavljaju svrsishodno kolektivno djelovanje koje cilja na promjenu vrijednosti i interesa institucionaliziranih u društvu, što se svodi na promjenu odnosa moći. Ti pokreti nisu prouzrokovani tehnologijom, ali koriste tehnologiju. Za novonastale društvene pokrete, internet pruža bitnu platformu za raspravu, njihovo sredstvo djelovanja na ljudski um, i u konačnici služi kao njihovo najmoćnije političko oružje.⁷⁸

Prikupljanje, stvaranje, odašiljanje informacije ponekad zahtjeva više od puke potrebe pojedinca koji u nekim slučajevima nema toliku moć da bi se izborio za ono što želi. Pojavom interneta, javljaju se novi oblici pristupa i odašiljanja informacija, formiraju se grupe pojedinaca sličnih ili istih interesa ujedinjenih u mrežu pomoću koje šire i zastupaju svoje mišljenje. Također s pojavom interneta, ljudima je omogućen pristup informacijama i sloboda da te informacije prenose putem raznih društvenih mreža. Tako nastaje novi oblik društvenih

⁷⁶Usp. Himanen, Pekka. Hakerska etika i duh informacijskog doba. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2002. Str 72

⁷⁷ Usp. Isto. Str78

⁷⁸ Usp. Castels, Manuel. Komunikacija, moć i protu-moć u umreženom društvu, 6/2013. URL: <http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=2b1634f9-f099-4366-955b-824c15910ab1&articleid=1bd2c391-3bc6-430a-9e5e-7eea2eda252a#a1bd2c391-3bc6-430a-9e5e-7eea2eda252a> (2019-02-02)

pokreta- umreženi društveni pokreti, koji nisu ograničeni mjestom i vremenom te omogućuju ekspanzivan protok informacija.

Internet je enormnom brzinom postao više od zgodnog sredstva koje možemo koristiti. On je postao osnovni pokretač društvenih pokreta u informacijskom dobu. Castells se tako svojoj knjizi *Internet Galaksija* poziva na povijesnu analogiju kako je nastanak radničkog pokreta u industrijskoj eri neodvojiv od tvornice kao mjesta njegovog organiziranja. Neki povjesničari u tom aspektu inzistiraju na jednako važnoj ulozi gostionica. Kao što su nekad gostionice bile komunikacijski medij, materijalna infrastruktura organizacijskog oblika – mreža, usporediva je s tvornicama. U svakom slučaju, Internet je do danas postao neodvojiva komponenta društvenih pokreta u umreženom društvu.

Neformalnost i relativna spontanost karakteriziraju najproduktivnije društvene pokrete. Razlika nekad i danas jest da njegovo umrežavanje putem interneta. Umrežavanje omogućuje da pokret u isto vrijeme bude raznovrstan i koordiniran, da trajanje debata bude neprekinuto, a da ne bude paraliziran njima, jer svaki od čvorova mreže može preobražavati mrežu prema svojim afinitetima i ciljevima. Internet je dom antiglobalizacijskog pokreta koji se okarakterizirao kao elektronska mreža, pokret koji se temelji na Internetu. Budući da je internet njegov dom nije ga moguće zarobiti ili razbiti.

U samom središtu našeg tehnološkog doba djeluje jedna fascinantna skupina ljudi. Oni sebe nazivaj *hakerima*.⁷⁹

9.2. Hakeri

Hakeri- ljudi koji "entuzijastično kodiraju" i koji vjeruju da je "dijeljenje informacija pozitivno dobro, i etička je dužnost hakera da podijeli svoje stručno znanje kroz besplatni softver (free software) i omogući pristup informacijama te računalnim resursima gdje god je to moguće".⁸⁰ Zanimljiva je činjenica da najpoznatije fenomene našeg vremena kao što su Internet, osobno računalo, Linuxa, nisu razvile velike korporacije ni vlade, već entuzijasti koji su tek počinjali realizirati svoje ideje. Hakerska etika, nova je radna etika. Suprotstavlja se

⁷⁹Usp. Himanen, Pekka. *Hakerska etika i duh informacijskog doba*. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2002. Str7

⁸⁰Sečen, Tomislav. *Mrežna etika: Hakerska etika*, 2013. URL: <http://web.zpr.fer.hr/ergonomija/2003/secen/hakerEtik.htm> (2019-03-02)

protestantskoj etici i duhu kapitalizma gdje se rad nastavlja bez pogovora i stavom kojim upravlja odgovornost. Hakerska radna etika poprima značenje oduševljenog i strastvenog pristupa radu i tko god radi na taj način, može sebe nazivati hakerom. Većina ljudi pojam haker veže uz računalnu tehnologiju. Zbog medija, oni su pogrešno shvaćeni te se često spominju u negativnim aspektima. Hakeri kodiraju jer im je to istinski zanimljivo, uzbudljivo i zabavno, a ključnu ulogu ima njihov odnos prema tom radu i omogućavanje pristupa informaciji i računalnim resursima. Gorljivo se bave pitanjima slobode izražavanja na Internetu te ujedno i omogućavanja pristupa Mreže svima.⁸¹

Potreba za hakerskim organizacijama poput EFF (Electronic Frontier Foundation) nastala je u devedesetima. U to vrijeme vlade i poduzeća počeli su pokazivati sve veće zanimanje za Internet pokušavajući ga skrenuti u smjeru koji je suprotan hakerskim idealima.⁸² Životne navike pojedinca danas su kapital tih poduzeća. Hakeri rade na tehničkim rješenjima koji će omogućiti zaštitu privatnosti u elektroničkom dobu. Već nam je jasno da hakeri visoko vrednuju aktivnost svakog pojedinca u društvu. Čovjek ne bi trebao biti pasivan primatelj. On bi trebao vlastitom aktivnošću ostvariti svoje zamisli i prava. Hakeri mogu biti jedan od simboličnih primjera za drugačiji, brižniji odnos prema vremenu. Neki su hakeri upotrijebili resurse stečene kroz kapitalizam za pomoć onima koji se doslovce bore za život. Njihova je misao da se resurse može preusmjeriti od egoistične ekonomije prema onima koje ta ekonomija izrabljuje te nam poručuju da temeljite promjene uvijek počinju od pojedinaca kojima je stalo do drugih ljudi.⁸³

9.3. Primjeri:

Primjer1

THE PACER RECYCLING PROJECT

Pokrenuo ga je *Carl Malamud*. Projekt koji omogućava otvoren pristup dokumentima preuzetima s PACER platforme. Malamud je zamolio individualce koji plaćaju PACERU

⁸¹Usp. Isto

⁸²Usp. Himanen, Pekka. Hakerska etika i duh informacijskog doba. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2002. Str64.

⁸³Usp.Isto. Str. 99-100

pristup da reciklira njihove preuzete dokumente, koje kasnije klasificira i besplatno objavi na svojoj web stranici.⁸⁴

Primjer 2

ARAPSKO PROLJEĆE

Val pobune i protesta u Ujedinjenim Arapskim Emiratima (UAE) započeo je krajem 2010. godine. Pripisano je korištenju društvenih medija i pristupu internetu. Ovaj val pobune predstavlja snagu društvenih medija koje predstavljaju „izazov“ demokraciji. Prvi prosvjedi dogodili su se u Tunisu te su se proširili na Egipat, Jemen, Alžir i druge zemlje. Brojni čimbenici su doveli do prosvjeda, prije svega pitanje apsolutne monarhije, kršenja ljudskih prava, siromaštvo i brojni drugi. Glavne zemlje pobuna su bile Egipat i Tunis a ono što ih označava je organiziranje pobune i prosvjeda na društvenim mrežama koje su ostali građani koristili i u svrhu informiranja o stanju u zemlji s obzirom da su televizija i radio bile u rukama vlasti.⁸⁵

Primjer 3

JULIAN ASSANGE

Osnivač je WikiLeaks. Internetska, neprofitna organizacija koja godinama prikuplja razne tajne dokumente svjetskih vlada. Wiki Leaks osnovan je 2006. godine. Od tada se uspjelo prikupiti više od deset milijuna dokumenata koji su razotkrili razne političke afere, iznijeli dokaze o korupciji, političkim dogovorima i sličnim stvarima. Assange je još na početku stvaranja WikiLeaks napisao kako je on iskoristio tehnologiju kako bi razotkrio tajne koje vlade skrivaju od ljudi te da ljudi imaju pravo znati čime se njihova vlada točno bavi.

WikiLeaks objavio je više tajnih dokumenata nego svi svjetski mediji zajedno. Prema tome, Assange zaključuje kako su tradicionalni mediji previše pod kontrolom političkih moćnika te se zbog toga ne usude objaviti sve što znaju.

⁸⁴Usp. Bayard, Sam. Carl Malamud Goes Green, Launches PACER Recycling Program. URL: <http://www.dmlp.org/blog/2008/sam-bayard/carl-malamud-goes-green-launches-pacer-recycling-program> (2016-01-26)

⁸⁵ Usp. Winter, Jenifer Sunrise. Is Internet Access a Human Right? Linking Information and Communication Technology Development with Global Human Rights Efforts. // Global Studies Journal 5, Vol. 3: 35-48. (2013.) Academic Search Complete, EBSCOhost. URL: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=c17385d3-981d-4207-82b0-db1d41590f66%40sessionmgr110&hid=125> (2016-01-26)

Zato je WikiLeaks pokrenuo pravu revoluciju kada se govori o pravu pristupa informacijama. Prodrnavši svjetsku političku i ekonomsku scenu, ljudi su postali oprezniji te se njihova percepcija o pravu pristupa na informaciju posve promijenila.⁸⁶

Primjer4

ALEXADRA ELBAKYAN

„Zovu je »Robinom Hoodom akademske zajednice«, a njen projekt »Pirate Bayom znanosti«.⁸⁷

Riječ je o mladoj kazahstanskoj znanstvenici koja je svojim projektom ilegalno „downloadala“ 47 milijuna znanstvenih radova i potom ih učinila dostupnima javnosti. Projekt koji je osmislila nosi naziv „Sci Hub“. „Sci Hub“ je internetska stranica, može se slikovitije prikazati kao ilegalni servis za „downloadanje“ koji omogućuje slobodan pristup otprilike 47 milijuna objavljenih znanstvenih radova. Ovaj projekt dotiče u samu srž važnog pitanja za zajednicu, a to je pitanje slobodnog pristupa rezultatima znanstvenih istraživanja.⁸⁸

U poglavlju „Paradoks prava na slobodan pristup informacijama“ govorilo se o tome na koji način funkcionira znanstvena zajednica te da najveću dobit od svih sudionika procesa nastajanja i objavljivanja jednog članka ima onaj tko je zapravo najmanje učestvovao u njemu, a to je – izdavač.

Tu na scenu stupa Alexandra Elbakyan. Fascinirana neuroznanostima, dolazi do spoznaje kako je nedotaknut potencijal skriven u ljudskom mozgu. Posebice je zaokupljena idejom „globalnog mozga“, futuristička ideja inspirirana neuroznanosti da inteligentna mreža može olakšati pohranu i prijenos podataka – prijenos komunikacije između ljudi stvarnom vremenu. Počela je razmišljati o ideji sučelja mozga i stroja koja može povezati umove na isti način na koji to radi računalo...“Ako bi se ljudski mozak mogao povezati s pticom, pitala se, možemo li uistinu doživjeti što osjeća dok lebdi. Isprva su to bile samo filozofske misli,

⁸⁶ Usp. Arslani, Merita. Borci za slobodu interneta: Robin Hoodovi modernog doba, 2013. URL: <https://www.tportal.hr/tehnolo/clanak/robin-hoodovi-modernog-doba-20130505> (2019-03-02)

⁸⁷ Simičević, Vedrana. Borba za slobodan pristup znanju: Jeste li ikad čuli za Sci-Hub? URL: http://www.novolist.hr/Znanost-i-tehnologija/Znanost/Borba-za-slobodan-pristup-znanju-Jeste-li-ikad-culi-za-Sci-Hub?meta_refresh=true (2019-03-02)

⁸⁸ Usp. Isto.

međutim, Elbakyan je bila opčinjena time kako neurološka sučelja omogućuju ljudima da dijele informacije, čak i preko jezičnih barijera bez predsjedavajuće brzine.⁸⁹

Kako nije uspijevala doći do željene literature zbog prevelikih pretplata koje je morala plaćati, Elbakyan je odlučila ilegalno downloadati preko 47 milijuna objavljenih znanstvenih radova, koji su postali dostupni svima kojima je potreban pristup, a nemaju novac kojim bi platili to znanje koje bi ionako trebalo biti dostupno. Reed-Elsevier u SAD-u podigao je tužbu protiv Elbakyan, a njujorški sud izdao nalog za gašenje domene www.sci-hub.org. Elbakyan se odbila predati i za nekoliko dana Sci-Hub je bio posve dostupan pod drugom domenom trenutno nad glavom stoji privatna tužba ponajvećeg svjetskog »znanstvenog« izdavača koji traži između 750 do čak 150 tisuća dolara naknade štete po svakom takozvanom ilegalno »skinutom« članku.⁹⁰ Alexandra danas aktivno vodi bazu od preko 50 milijuna 'ukradenih' znanstvenih članaka. Time zadužuje izdavače za oko 10 milijardi dolara godišnje. Uz studiranje vodi i globalnu borbu za oslobođenje znanja od 'tiranije izdavača'.

Alexandra čvrsto stoji iza svoga uvjerenja da bi svi trebali imati pristup znanju bez obzira na njihov financijski status. To je apsolutno legalno. Ideja da bi znanje trebalo biti privatna imovina neke komercijalne kompanije zvuči apsolutno čudno. Zbog Elsevierove privatne tužbe, prošla je točku bez povratka i sada ne misli odustati. Također je izjavila da ako Elsevier uspije zaustaviti projekt to će demonstrirati važnu ideju, a to je da javnost nema pravo na znanje. Smatra kako moramo pobijediti Elsevier i ostale izdavače i pokazati ljudima da je ono što trenutno rade te komercijalne kompanije fundamentalno pogrešno. U prilog ide činjenica da djeluje iz Rusije, što znači da se gotovo pa i ne mora bojati američkog pravosudnog sustava. Te sreće ipak nije bio istinski Robin Hood otvorenog pristupa informacijama na internetu, tragično preminuli genijalac Aron Swartz.

Da su promjene nastupile te da javnost uviđa važnost slobodnog pristupa informacijama pokazuje i nedavna odluka nekolicine najutjecajnijih znanstvenih časopisa poput Sciencea i

⁸⁹Usp. Stiehl Graber, Ian. The Verge: Science's Pirate Queen. <https://www.theverge.com/2018/2/8/16985666/alexandra-elbakyan-sci-hub-open-access-science-papers-lawsuit> (2019-03-02)

⁹⁰Usp. Simičević, Vedrana. Borba za slobodan pristup znanju: Jeste li ikad čuli za Sci-Hub? URL: http://www.novilist.hr/Znanost-i-tehnologija/Znanost/Borba-za-slobodan-pristup-znanju-Jeste-li-ikad-culi-za-Sci-Hub?meta_refresh=true (2019-03-02)

Naturea koji su odlučili da će besplatno otvoriti pristup svim znanstvenim radovima koji se tiču virusa Zike kako bi time ubrzali borbi protiv te epidemije.⁹¹

Ideje po kojima djeluje Sci-Hub:

- „znanje svima

bez otvorenog pristupa autorskom pravu Borimo se s nejednakostima u pristupu znanja širom svijeta. Znanstvena znanja trebala bi biti dostupna svima bez obzira na njihov prihod, socijalni status, geografski položaj itd. Naša je misija ukloniti sve prepreke koje sprečavaju najširu moguću raspodjelu znanja u ljudskom društvu!“

- „No copyright

Zalažemo se za otkazivanje intelektualnog vlasništva ili zakona o autorskim pravima za znanstvene i obrazovne resurse.

Zakoni o autorskim pravima prikazuju rad većine mrežnih knjižnica nezakonitim. Stoga mnogi ljudi su lišeni znanja, dok istodobno omogućuju nositeljima prava da imaju ogromne koristi od toga. Autorsko pravo potiče povećanje i informacijske i ekonomske nejednakosti.“

- „Otvoreni pristup

Projekt Sci-Hub podržava pokret Open Accessa u znanosti. Istraživanja bi trebala biti objavljena u otvorenom pristupu, tj. Biti slobodna za čitanje.

Otvoreni pristup je novi i napredni oblik znanstvene komunikacije, koji će zamijeniti zastarjele modele pretplate. Stojimo protiv nepoštenih dobitaka koje izdavači prikupljaju stvaranjem ograničenja distribucije znanja.“⁹²

⁹¹ Usp.isto

⁹² Sci-Hub. Ideas. URL: <https://sci-hub.tw/> (2019-03-02)

Primjer 5

AARON SWARTZ

Jedan od najvećih i najvažnijih intelektualaca koji je aktivno djelovao u korist današnjeg društva. Internet aktivist, pisac, programer i politički organizator. S 14 godina počeo je s radom na poznatom internetskom formatu RRS (Rich Site Summary) koji je poslije ušao u najširu primjenu, potom je razvio web framework web.py, a pokretač je projekata OpenLibrary i tor2Web.⁹³ Njegova je strast i želja bila besplatna podjela znanja kao osnova eksponencijalne politike i eksponencijalnog razmišljanja. S dvadeset i jednu godinu ulazi u krug značajnih web projekata te počinje raditi sa gotovo svim ljudima koji danas omogućuju rad interneta. Bo je aktivan urednik na Wikipediji. Odlučio je kako bi urednici trebali davati najveći doprinos, a slučajni prolaznici samo dotjerivati članke.⁹⁴ Sudjelovao je u stvaranju i razvoju formata za razmjenu web sadržaja kao što su RSS, organizacije *Creative Commons* i društvenog web sjedišta Reddit. Osnivač je online grupe pod nazivom *Demand Progress*, poznata po kampanji protiv prijedloga zakona SOPA/PIPA koji je nametao cenzuru. Grupa je uspjela poraziti taj zakon. Autor je *Guerilla Open Access Manifesta* kojim poziva na slobodu informacija.⁹⁵ Poznat je po dva slučaja gdje je nastojao osloboditi informacije iz kapitalističkog, zatvorenog i nemoralnog sustava. Te informacije trebale su biti dostupne svima, a ne samo pojedincima. Tu je dakle slučaju rušenja PACERA, a sličan pokušaj je ponovio sa JSTOR-om gdje je preuzeo više od 200 milijuna stranica teksta iz digitalne knjižnice akademskih časopisa. Kažnjen je sa 35 godina zatvora i milijun dolara.⁹⁶ Nije podnio pritisak koji se vršio nad njime i na žalost u dobi od 26 godina počinio je samoubojstvo. „Optužen je jer je na MIT-u na svoj laptop učitao velik broj znanstvenih radova. Ti su radovi sukladno svakoj logici trebali biti na raspolaganju svima, a ne samo velikih korporacija koje su podnijele tužbu protiv Aarona i tražile višemilijunsku odštetu i kaznu zatvora. Na neki način on se žrtvovao za sve one koji se bore za slobodan pristup

⁹³Aaron Swartz ili o borbi za slobodu (informacija). URL: <https://www.tacno.net/novosti/aaron-swartz-ili-o-borbi-za-slobodu-informacija/>

⁹⁴Usp. Bubnjević, Slobodan. Koliko danas slobode imamo na internetu., 2015. URL: <http://www.cenzolovka.rs/vesti/koliko-slobode-danas-ima-na-internetu/> (2019-03-02)

⁹⁵Usp. Naughton, John. Aaron Swartz stood up for freedom and fairness – and washounded to his death, 2015. URL: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/07/aaron-swartz-suicide-internets-own-boy> (2016-01-26)

⁹⁶Usp. Lee, B. – Timothy. Law & Disorder / Civilization & Disconnects: The inside story of Aron Swartz's campaigning to liberate court filings. // Arstehnica, (2013.) URL: <http://arstechnica.com/tech-policy/2013/02/the-inside-story-of-aaron-swartzs-campaign-to-liberate-court-filings/> (2016-01-26)

informacijama, za sve knjižnice, za sve znanstvenike diljem svijeta. To je i više nego dovoljan razlog da ga ne zaboravimo i nastavimo njegovu borbu.“⁹⁷

9.4. Guerilla Open Access Manifest i knjižnice

Vođen željom da omogući otvoren pristup znanju svima, *Aaron* je napisao ovaj manifest.

„Informacija je moć. Ali kao i kod svake moći postoje oni koji ju žele zadržati za sebe. Prevelika se cijena plaća za ono što bi trebalo biti besplatno prema osnovnim pravima svakog ljudskog bića. Akademski članovi prisiljeni su da daju novac kako bi mogli pročitati radove svojih kolega. Knjižnice također posjeduju gomilu znanja koje je uvijek zaključano i dostupno samo elitnim članovima i zemljama prvog reda ali ne i npr. djeci na globalnom Jugu. To je sramotno i neprihvatljivo. Postoji način da se se borimo protiv tog besmislenog sustava. Znanstvenici, studenti, a među njima i knjižnice imaju pristup izvorima informacija. Oni su privilegirani. Knjižnice imaju moralnu obvezu podijeliti znanje sa svijetom. Velike su korporacije koje posjeduju velike količine informacija zaslijepljene su pohlepom. Pokušaj dijeljenja znanja odvija se skrivečki, nazivajući to krađom ili piratstvom. Mi trebamo uzimati informacije, gdje god da su pohranjene, napraviti svoje kopije i podijeliti ih sa svijetom.“⁹⁸

“With enough of us, around the world, we'll not just send a strong message opposing the privatization of knowledge — we'll make it a thing of the past. Will you join us?” – Aaron Schwartz

⁹⁷ Usp. Stojanovski, Jadranka. Aaron Swartz i slobodan pristup informacijama. URL: http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/1655-aaron_swartz.html (2016-01-26)

⁹⁸ Swartz, Aaron. Guerilla Open Access Manifesto, 2008. URL: https://archive.org/stream/GuerillaOpenAccessManifesto/Goamjuly2008_djvu.txt (2019-03-26)

10. Rezultati i rasprava

10.1. Metodologija

Ispitivanje je provedeno anketnom metodom. Anketa je podijeljena ispitanicima pomoću servisa Survey Monkey, tijekom siječnja i veljače 2019. Anketu smo distribuirali putem elektroničke pošte, društvenih mreža, te se koristilo metodu snježne grude.

Anketi je pristupilo 213 ispitanika, a 66% ih je odgovorilo na svako pitanje. Iz tog razloga ćemo u analizi navesti broj ispitanika na mjestima gdje je to potrebno naglasiti zbog neujednačenog broja odgovora.

Anketa je podijeljena u nekoliko dijelova. Prvi dio skuplja opće podatke (demografija, područje studija, upoznatost s temeljnim pojmovima istraživanja). Na kraju dijela nalazi se kritično pitanje, „Jeste li koristili baze znanstvenih radova tijekom studija?“ S obzirom na odgovor, ispitanici su dobili kraći oblik ankete (nisu koristili baze) i veći oblik ankete (koristili su baze).

Kraći oblik ankete postavlja pitanja o iskorištavanju i nadzoru informacija, udjelima moći izvjesnih institucija, te nekoliko čestica o iskustvu i stavovima uporabe informacija u akademskom okružju. U duljem obliku ankete postoje paralelni oblici tih pitanja.

Dulji oblik ankete započinje s popisom repozitorija i upitom o upoznatosti i iskustvu njihovog korištenja. Sljedeći blok pitanja bavi se iskustvom i s nekoliko hipotetskih situacija postupanja u slučaju nedostupnosti traženog znanstvenog rada. Slijede paralelne forme pitanja o moći, nadzoru i iskoristivosti informacija u izvjesnim institucijama. Posljednji blok pitanja sastoji se od niza čestica o ponašanju i stavovima prema uporabi informacija u akademskom okružju.

Posljednje pitanje u anketi je otvorenog tipa, za eventualne komentare ispitanika.

I u kraćoj i u duljoj formi ankete pojedini dijelovi su se rotirali kako bi se izbjeglo možebitno djelovanje sistematskih faktora (umor, odustajanje).

10.2. Rezultati

Anketi je pristupilo 213 ispitanika, od čega ih je 66% ispunilo anketu u potpunosti. Na pitanje o spolu odgovorilo je 210 ispitanika; od čega su 165 studentice. Postoji značajna razlika u broju ispitanika po spolu ($\chi^2=68,57$ $df=1$ $p=,000$). Ispitanici su bili u dobi od 18 do 43 godine (distribucija nije normalna, Shapiro-Wilkis test iznosi $W=,871$ $p=,000$); medijan i mod iznose 23 godine, a polovica ispitanika je u rasponu između 21 i 26 godina (interkvartilni raspon). Prema području studija, najviše je ispitanika iz društveno-humanističkog (63% $N=213$), slijede biomedicina i zdravstvo (14%), te tehničko područje (13%). Ostala područja pokrivaju ukupno 9% odgovora. Prema godini studija, svih pet godina i absolventi su podjednako zastupljeni u rasponu od 9 do 15% ($\chi^2=4,32$ $df=5$ $p=,504$), ispitanika koji su na poslijediplomskom studiju ima 1%, dok je ispitanika koji ne studiraju ili su završili studij 27%.

Studentima se ponudio popis pojmova vezanih uz akademsku čestitost, te ih se pitalo jesu li se susreli s tim pojmom, te znaju li što znači. Odgovori su prikazani kako slijedi:

Akademsko izdavaštvo – od 209 studenata koji su odgovorili na ovo pitanje, 91 student se susreo i zna što znači, 69 njih se nije susrelo, 49 se susrelo s ovim pojmom ali ne znaju što znači,

Autorska prava – od 210, njih 202 susrelo se i zna što znači. S obzirom na nedavne napise u vezi kršenja autorskih prava u akademskoj zajednici, ovakav odgovor budi optimizam. Doduše, izvjesna suzdržanost bi trebala biti nazočna jer postoji mogućnost socijalne poželjnosti odgovora.

Plagijat – 210 ispitanika odgovorilo je na ovo pitanje. 208 ih se susrelo i zna što znači, ostalo dvoje ispitanika, izjasnili su se kako su se susreli ali ne znaju što to znači

Autoplajijat – od njih 211, 99 susrelo se s pojmom i zna što on znači. Unatoč tome važno je istaknuti kako se ipak veliki broj studenata nije uopće susreo s ovim pojmom i to njih 69 dok se ostalih 43 susrelo, ali ne zna što znači.

Kritičko mišljenje – Od 211 ispitanika, 99 ih se susrelo s pojmom i zna što znači.

Umreženo društvo – Od 211, 135 ih se također susrelo s pojmom i zna što znači.

Sci-hub – od 211, 131 student izjasnio se kako se nikad nije susreo s ovim pojmom.

Library Genesis – od 211 studenata, njih 130 nikada se nije susrelo s ovim pojmom i ne zna što znači. Činjenica da se dvoje od tri ispitanika nije susrelo s dva ključna pojma piratizacije u akademskom okružju, konzistentna je s odgovorima vezanima uz autorska prava, plagijat i autoplagijat.

U općem dijelu upitnika ostala su još dva pitanja. Upitani bave li se „nekim oblikom **građanskog aktivizma**“, potvrdno je odgovorilo samo 16% ispitanika.

Na tvrdnju „**Imao sam iskustvo da mi se uskrate informacije na koje imam pravo**“, od 211 studenata, 111 je odgovorilo kako nisu imali takvo iskustvo dok se 100 studenata ipak složilo s tom tvrdnjom.

Ostatak ispitivanja ovisio je o odgovoru na kritično pitanje, „Jeste li koristili baze znanstvenih radova tijekom studija?“. **Ovo je jedino pitanje na koje su ispitanici bili obvezni odgovoriti.** Oni koji su odgovorili da su koristili baze znanstvenih radova tijekom studija, usmjereni su na određeni blok pitanja kao i oni koji nisu koristili. Od 213 ispitanika, 174 je odgovorilo potvrdno (82%), a 39 nije koristilo baze tijekom studija. Prvo ćemo prikazati rezultate kraće forme.

10.3. Anketa – kraća forma

Slijede odgovori ispitanika koji nisu koristili baze podataka (N=39).

Ispitanicima smo ponudili niz tvrdnji o razumijevanju informacije kao resursa te o iskustvima pretrage i iskorištavanja informacija tijekom studija. Ponuđeni odgovori za svaku tvrdnju su na Likertovoj skali od šest stupnjeva u rasponu „u potpunosti se ne slažem“ do „u potpunosti se slažem“.

Prva tvrdnja glasi „Informacija je resurs koji treba eksploatirati“. Na ovu tvrdnju, od 21 njih 8 odgovorilo je kako se u potpunosti slaže s tvrdnjom; 7 se uglavnom slaže, te po dvoje za svaki od preostalih stupnjeva. Kako možemo vidjeti, četiri od pet ispitanika se u nekoj mjeri slaže s ovom tvrdnjom.

U tvrdnji „Izloženi smo manipulaciji informacija“ suglasnost je još izraženija – dvije trećine ispitanika (14 od 21) u potpunosti se slaže; dapače, samo jedna osoba se ne slaže, i to donekle.

U odgovorima na tvrdnju „Informacijama se uspješno manipulira“ također vidimo slični obrazac – četiri od pet ispitanika se u nekoj mjeri slaže, pri čemu preko polovice (11 od 21) se slaže u potpunosti.

Kad ih se pita jesu li „Upoznat sam s vlastitim pravima na informacije“, šestero odgovara negativno u nekom stupnju, a 15 (71%) pozitivno. Pod pretpostavkom iskrenog odgovaranja malo zbunjuje obrazac – visoko slaganje s manipulativnom stranom informacije i visoko uvjerenje u upoznatost s vlastitim pravima pristupa informacijama. Moguće tumačenje je da nisu obratili dovoljnu pozornost frazi „uspješno manipuliranje“.

Studenti su uvjereni kako znaju doći do informacija koje su mi potrebne. Od njih 21, samo je jedna osoba izrazila djelomično neslaganje s tvrdnjom.

U hipotetskoj situaciji „Kada bi mi se uskratile informacije na koje sam imao pravo, ne bih poduzimao/la nikakve daljnje postupke“ tri četvrtine ispitanika se ne slaže s tvrdnjom. U svjetlu informacije kako se od ukupnog broja ispitanika, samo 16% bavi nekim oblikom građanskog aktivizma, možemo izraziti izvjesnu sumnju u iskrenost (bilo prema ispitivaču ili samima sebi) odgovora na česticu, tim više što je od 21 ispitanika u ovoj skupini, samo jedna osoba izjavila kako se bavi nekim oblikom aktivizma.

Prva tvrdnja glasi „*Informacija je resurs koji treba eksploatirati*“

Na ovu tvrdnju, od 21 njih 8 odgovorilo je kako se u potpunosti slaže s tvrdnjom. 7 se uglavnom slaže, 2 studenata djelomice se slaže, 2 djelomice ne slaže i 2 uglavnom ne slaže.

„*Izloženi smo manipulaciji informacija*“

14 studenata u potpunosti se slaže s ovom tvrdnjom

„*Informacijama se uspješno manipulira*“

11 studenata u potpunosti se slaže

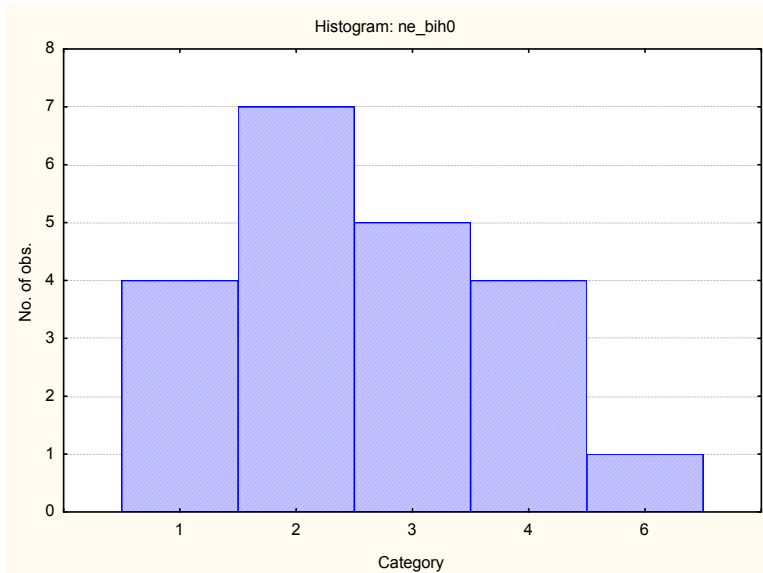
„*Upoznat sam s vlastitim pravima na informacije*“

(pod Mode je „Multilple“) 7 studenata odgovorilo je kako se uglavnom slaže i njih 7 kako se djelomice slaže s ovom tvrdnjom.

„*Znam doći do informacija koje su mi potrebne*“

10 ih se uglavnom slaže s tvrdnjom

„Kada bi mi se uskratile informacije na koje sam imao pravo, ne bih poduzimao/la nikakve daljnje postupke.

Idući zadatak:

Molimo odgovorite u kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama (Za svaki redak označite jedan odgovor)

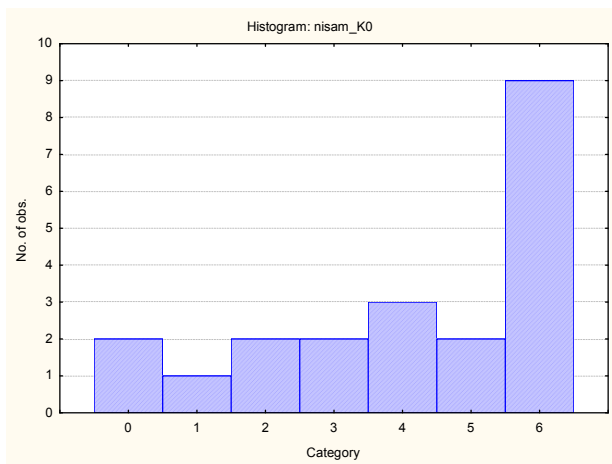
Ponuđeni odgovori:

- „ne razumijem pitanje/ ne znam procijeniti
- u potpunosti se ne slažem
- uglavnom se ne slažem
- djelomice se ne slažem

- djelomice se slažem
- uglavnom se slažem
- u potpunosti se slažem“

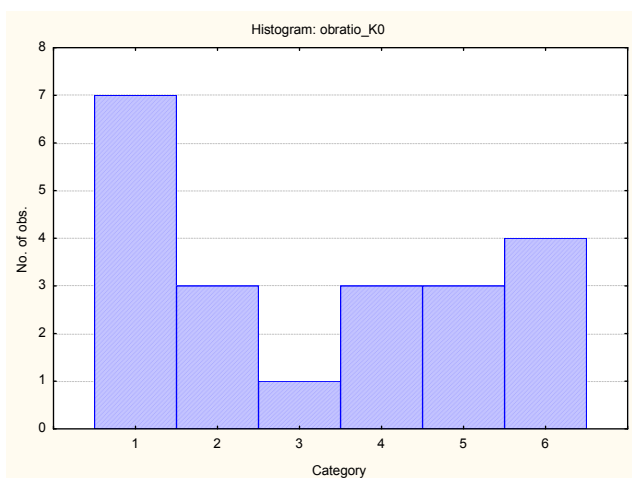
„ U potrazi za literaturom potrebnom na studiju nisam koristio/la pomoć knjižničara“

9 studenata od 21 odgovorilo je kako se u potpunosti slaže što možemo okarakterizirati kao zabrinjavajuć odgovor.

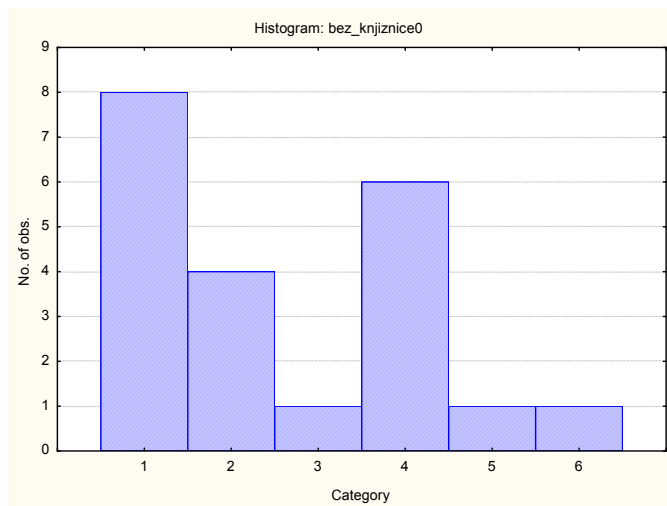
„Obratio sam se knjižničarima kada nisam mogao/la pronaći potrebnu informaciju“

U ovom slučaju 7 od 21 ih je reklo da se u potpunosti ne slaže.

„Bez usluga knjižnice ne bih mogao uspješno odraditi studentske obveze“

8 studenata u potpunosti se ne slaže, 4 se uglavnom ne slaže, 6 se djelomice slaže

Knjižničarima je nabava znanstvene literature dio stručnih kompetencija

6 ih se u potpunosti slaže, 5 studenata ne razumije pitanje

Svoj završni/diplomski rad stavio bih u javni pristup dostupan svima

11 studenata u potpunosti se slaže s tvrdnjom

Svi rezultati znanstvenih istraživanja koji su financirani javnim sredstvima trebaju biti javno dostupni svima

13 studenata u potpunosti se slaže s tvrdnjom

Znanstveni radovi koji su besplatno dostupni, lošije su kvalitete i manje su pouzdaniji od onih za koje trebamo plaćati

4 ih ne razumije pitanje, 5 studenata u potpunosti se ne slaže, 5 ih se uglavnom ne slaže, 1 student djelomice se ne slaže, 3 studenta djelomice se slažu, 1 student uglavnom se slaže i 2 studenta u potpunosti se slaže s tvrdnjom.

U Hrvatskoj znanstvenu izvrsnost mjerimo više brojem objavljenih članaka nego njihovom kvalitetom.

6 studenata uglavnom se slaže, 5 studenata djelomice se slaže, 4 studenta ne razumiju pitanje ili ne znaju procijeniti, 4 studenta u potpunosti se slaže, 1 student uglavnom se ne slaže i također 1 student u potpunosti se ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Kada bi znanstvene informacije bile javno dostupne, smanjio bi se problem plagiranja.

6 studenata uglavnom se ne slaže, 5 se u potpunosti slaže, 4 student se uglavnom slažu, 1 student djelomice se ne slaže, 1 se djelomice slaže, 2 studenta u potpunosti se ne slažu, a 2 studenta ne razumiju pitanje ili ne znaju procijeniti.

Znanstvene radove treba smatrati javnim dobrom.

10 studenata u potpunosti se slaže, 5 studenata uglavnom se slaže, 1 student djelomice se slaže, a 1 djelomice se ne slaže, 2 studenta u potpunosti se ne slažu i ostala 2 ne razumiju pitanje ili ne znaju procijeniti.

Za česticu „*Besplatan i otvoren pristup znanstvenim informacijama ne pomaže bržem i kvalitetnijem razvoju znanosti*“ većina ispitanika izrazila je slaganje (10 ispitanika)

Nadalje, ispitanicima smo postavili niz pitanja vezanih za korištenje usluga sveučilišne knjižnice. Odgovori su ponuđeni u obliku Likertove ljestvice od šest stupnjeva pri čemu je 1 označavalo potpuno neslaganje, a 6 potpuno slaganje s tvrdnjom. Ispitanici su imali i opciju odgovoriti „ne razumijem pitanje / ne znam“.

Na tvrdnju „U potrazi za literaturom potrebnom na studiju nisam koristio/la pomoć knjižničara“ (prikazana na grafikonu) većina ispitanika izrazila je neslaganje (59% [ili 84 ispitanika]), dok je samo dvoje odgovorilo da ne zna/ne razumije.

Za česticu „Obratio sam se knjižničarima kada nisam mogao/mogla pronaći potrebnu informaciju“ većina ispitanika izrazila je slaganje (39%) . Bez usluga knjižnice ne bih mogao uspješno odraditi studentske obaveze najviše odgovora „uglavnom se slažem" (26%) i "u potpunosti se slažem. (29%)“ Za česticu „Znanstvene ustanove ne mogu kvalitetno koristiti pristup relevantnim znanstvenim informacijama bez pomoći knjižničara“ većina

ispitanika izrazila je slaganje (65% [ili 91 ispitanik]), ali je jedan nezanemarivi dio ispitanika (16) odgovorio kako ne razumije pitanje, tj. ne zna na njega odgovoriti.

Većina ispitanika se slaže (88%) kako je knjižničarima nabava znanstvene literature dio stručnih kompetencija“. Kada se radi o znanosti i visokom obrazovanju, za česticu „ Znanost i visoko obrazovanje ne mogu postati ključni čimbenici razvoja društva bez pomoći knjižničara“ većina ispitanika odgovorila je kako se samo djelomice slaže (29%), (24%) se uglavnom slaže i (16%) se u potpunosti slaže. Zabrinjavajuće je kako već nakon nekoliko pitanja o knjižnicama dobijamo uvid o tome kako studenti ne shvaćaju ozbiljnu ulogu knjižnice koja predstavlja temelj visokog obrazovanja te je ne smatraju toliko važnom u samom procesu obrazovanja i akademskog uspjeha. Na iduću tvrdnju, većina odgovara pozitivno ali opet, samo je 5% onih koji se u potpunosti slažu. Ona glasi: “ Knjižnice su dovoljno angažirane u procesu osiguravanja znanstvenih informacija na mreži . Većina ispitanika odabrali su „Uglavnom se slažem“ (23%), a 23 ispitanika ne razumije pitanje, dok je samo 5% onih koji se potpuno slažu s tvrdnjom. Ovo pitanje nije jasno ispitanicima. Nagadaamo kako za njih korupcija i knjižnice nikad nisu dovedene u istu rečenicu no upravo ovakvim tvrdnjama postavljenima u anketi htjeli smo pridobiti pažnju studenata i potaknuti ih na razmišljanje o važnosti knjižnica, njihovoj transparentnosti i dostupnosti informacija koje su studentima potrebne bez da ih moraju plaćati. Kao što smo već napomeuli u radu, tijela upravljanja donose brojne dokumente suštinski važne za poslovanje cijele knjižnice, a te se odluke reflektiraju i na korisnike te na samu lokalnu zajednicu. Iduća tvrdnja ispitanicima također nije jasna što vidimo na sljedećem primjeru vezanom za knjižnice i korupciju.

Da knjižnice mogu pomoći u borbi protiv korupcije u društvu najviše ispitanika odabralo je „djelomice se slažem" (36%) no isto tako popriličan broj onih koji ne razumiju pitanje 13%

Iduće tvrdnje odnose se na otvoren i slobodan pristup znanstvenim radovima.

Za česticu „ Svoj završni/diplomski rad stavio bih u javni pristup dostupan svima“ ,vecina ispitanika izrazila je slaganje, njih 78 (56%) što možemo smatrati vrlo pozitivnim.

Na tvrdnju da „ Svi rezultati znanstvenih istraživanja koji su financirani javnim sredstvima trebaju biti javno dostupni svima“ većina ispitanika izrazila je slaganje. 97% (136).

Za česticu „Kada bi imali besplatan i slobodan pristup znanstvenim radovima, smanjio bi se jaz između bogatih i siromašnih“ (12%) se u potpunosti ne slaže, (16%) se uglavnom

ne slaže, (11%) se djelomice ne slaže, najviše ispitanika odgovorilo je kako se djelomice slaže (26%) , (16%) se uglavnom slaže i samo (9%) se u potpunosti slaže, dok je broj onih koji ne razumiju pitanje ili ne mogu procijeniti (11%).

Kada se radi o znanstvenim radovima koji su besplatno dostupni većina ispitanika izrazila je svoje mišljenje kako ne smatraju da su znanstveni radovi koji su besplatno dostupni, lošije kvalitete i da su manje pouzdani od onih za koje trebamo plaćati. Najviše je korisnika odgovorilo kako se u potpunosti ne slaže s tom tvrdnjom (33%). Oni koji se uglavnom ne slažu (19%) i oni koji se djelomice slažu (21%)

Na tvrdnju da u Hrvatskoj znanstvenu izvrsnost mjerimo više brojem objavljenih članaka nego njihovom kvalitetom, većina je ispitanika odgovorila kako se u potpunosti slaže (28%). 16% je onih koji ne razumiju pitanje. Za česticu „Kada bi znanstvene informacije bile javno dostupne, smanjio bi se broj plagiranja. „ Tu se većina ispitanika u potpunosti se slaže (22%). Da bi znanstvene radove trebali smatrati javnim dobrom“ većina se ispitanika slaže (87%) dok 5 ispitanika ne razumije pitanje/ ne zna procijeniti.

Neslaganje su ispitanici iskazali kod tvrdnje da „Besplatan i otvoren pristup znanstvenim informacijama ne pomaže bržem i kvalitetnijem razvoju znanosti. Njih (81%)

Kada se radi o novčanom dobitku vezanom za znanstveno izdavaštvo, za tvrdnju „Sva zarada od objave i prodaje znanstvenih i stručnih članaka treba ići izdavačima većina ispitanika izrazila je neslaganje (71%), 6% je onih koji se djelomice slažu, 12% onih koji se uglavnom slažu, 4% onih koji se u potpunosti slažu i 6% onih koji ne mogu procijeniti ili ne razumiju pitanje.

Kod iduće čestice ispitanici smatraju kako za objavljivanje vlastitih znanstvenih članaka autori od nakladnika uvijek trebaju primiti novčanu naknadu. Tu je većina ispitanika izrazila je slaganje (77%), a njih 11 ne može procijeniti.

Kada smo im postavili zadnju tvrdnju koja glasi „Autori su spremni platiti nekim časopisima da objave njihov rad u otvorenom pristupu kako bi mogao biti dostupan svima“ dobili smo različite odgovore. 6% ih se u potpunosti slaže, 21% uglavnom se slaže, 30% djelomice slaže, 10% djelomice se ne slaže, 9% uglavnom se ne slaže, 4% u potpunosti se ne slaže i 21% ne razumije pitanje/ne zna procijeniti.

11. Zaključak

U radu je prikazana povijest nastanka umreženog društva od sredine 20.stoljeća i očekivanja koja se odnose na bolji pristup informacijama i napredak društva. Glavna značajka razvoja takvog društva i globalne informacijske infrastrukture je informacija i pristup informacijama što je predstavljeno kao središnji problem ovog rada. Umreženo društvo neprestano se prilagođava okruženju te pokušava savladati ograničenja koja su pred njim. Jedno od takvih ograničenja nedvojbeno je pristup informacijama. Nažalost, osvijetlili smo i negativnu stranu korištenja informacije danas, a to je da se ona više nego ikada ranije tretira kao resurs koji treba eksploatirati. Vidimo kako se s vremenom stvorio jedan od najvećih paradoksa koji se događa kada određene obrazovne institucije poput knjižnica i sveučilišta zagovaraju borbu za ljudska prava i slobodu informacija dok s druge strane uskraćuju ta prava zahtijevajući da se plati pristup informacijama koje bi trebalo biti dostupne svim korisnicima. Danas je tehnologija duboko utkana u sve pore našeg djelovanja i okruženja, a umreženo društvo postalo je društvo nejednakosti.

Ponajviše je frustrirajuće kada gledamo aspekt način akademskog istraživanja kod kojeg imamo objavljene informacije potrebne za istraživanje i napredovanje no nemamo pristup, točnije, često je odbijen odnosno zahtijeva pretplatu koju si ne mogu priuštiti ni najveća sveučilišta. Najveću dobit pak svih sudionika procesa nastajanja objavljivanja jednog članka ima izdavač. Zatim dolazimo i do razlike znanstvenog izdavaštva u Hrvatskoj i svijetu gdje se u Hrvatskoj držimo numeričkog sustava, dok je vani i sasvim mali broj radova u redu sve dok su oni izuzetno kvalitetni. Informacijska revolucija vodi prema difuziji moći. Ipak, veće države i dalje imaju veće resurse te samim time i veću moć nad informacijama. Knjižnična zajednica kroz stoljeća, s ponosom je nosila titulu „čuvara znanja“. Pojavom interneta i novih tehnologija suočava se s činjenicom da mora mijenjati svoju ulogu i poslovanje kako bi opstala. Uz sve promjene i prilagodbe ona i dalje mora ostati mjesto gdje ne postoji jaz između bogatih i siromašnih i gdje svi imaju jednako pravo na pristup informacijama. Akademske knjižnice moraju osigurati slobodan pristup informacijama za znanstvenike i nastavnike jer je slobodan pristup informacijama integralan dio procesa znanstvene komunikacije. Pozitivni pomaci se događaju. Jedan od njih je i „Međunarodni dan prava na pristup informacijama“ koji se obilježava od 2002. godine, a svrha mu je podizanje svijesti građana na međunarodnoj razini o pravu na pristup informacijama. Među knjižnicama tu su

još rani pokreti, udruge i pojedinci aktivisti koji svojom borbom i hrabrošću olakšavaju put prema slobodi informacija svima. Među njima su: Julian Assange, Alexandra Elbakyan, Aaron Swartz i drugi o kojima javnost još uvijek ne zna dovoljno.

Istraživanjem se željelo ukazati na percepciju studenata o pravima i regulaciji informacija, osobito na sveučilištima. Rezultati pokazuju kako ispitanici smatraju kako se informacijama uspješno manipulira te kako su upoznati s vlastitim pravima na informacije što možemo tumačiti da nisu dovoljno dobro razumjeli frazu „uspješno manipuliranje“. Samo jedna osoba izjavila je kako se bavi nekim oblikom građanskog aktivizma. Neka su im pitanja bila nejasna poput onih o povezanosti knjižnica i korupcije. Da je knjižničarima nabava znanstvene literature dio stručnih kompetencija od 12 ispitanika 5 ih ne razumije pitanje što je zabrinjavajuće kao i činjenica da nezanemariv broj nije koristio usluge knjižnice tijekom studiranja. Ispitanici su jasno izrazili svoje mišljenje o akademskom izdavaštvu i činjenici da bi autori od izdavača trebali dobiti novčanu naknadu. Neosporno je to da su studenti upoznati s pravima na informacije ali ne onoliko koliko bi trebali biti. Također se javlja veliki postotak onih koji ne sudjeluju u nikakvom obliku aktivizma. Sveučilišta kao i škole u suradnji s knjižnicama trebale bi aktivnije poticati kritičko razmišljanje i građanski aktivizam te mladima približiti ovu temu. Srećom, uvijek postoje pojedinci koji svojim djelima pokreću pasivno čovječanstvo i koji se bez obzira na cijenu i dalje bore za slobodu i pravo na informacije. Nadamo se kako će s vremenom oslabjeti korumpirani skup lažnih čuvara informacija te uz pomoć znanja i obrazovanja informacija biti oslobođena skupih okova i raznih cenzura. Umreženo društvo još treba naučiti čuvati i dijeliti informacije na ispravan način što bi dovelo do transformacije svijesti svih sudionika ovog procesa.

12. Literatura

- 14. Okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama: prava korisnika i slobodan pristup informacijama. // Hrvatsko knjižničarsko društvo 65(2015) . URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1040>
- Aaron Swartz ili o borbi za slobodu (informacija). URL: <https://www.tacno.net/novosti/aaron-swartz-ili-o-borbi-za-slobodu-informacija/>
- Arslani, Merita. Borci za slobodu interneta: Robin Hoodovi modernog doba, 2013. URL: <https://www.tportal.hr/tehnolo/clanak/robin-hoodovi-modernog-doba-20130505>
- Bačić, Edita. Strategija javnog zagovaranja za visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/VBH_56_4_bacic%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/VBH_56_4_bacic%20(1).pdf)
- Badanjak, Tanja. Javno zagovaranje za narodne knjižnice u Hrvatskoj. URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10226/1/Badanjak_Diplomski%20rad.pdf
- Barbarić, Ana. Javno zagovaranje za narodne knjižnice u Hrvatskoj. URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10226/1/Badanjak_Diplomski%20rad.pdf
- Bayard, Sam. Carl Malamud Goes Green, Launches PACER Recycling Program. URL: <http://www.dmlp.org/blog/2008/sam-bayard/carl-malamud-goes-green-launches-pacer-recycling-program>
- Bubnjević, Slobodan. Koliko danas slobode imamo na internetu., 2015. URL: <http://www.cenzolovka.rs/vesti/koliko-slobode-danas-ima-na-internetu/>
- Castels, Manuel. Komunikacija, moć i protu-moć u umreženom društvu, 6/2013. URL: <http://www.cceol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=2b1634f9-f099-4366-955b-824c15910ab1&articleid=1bd2c391-3bc6-430a-9e5e-7eea2eda252a#a1bd2c391-3bc6-430a-9e5e-7eea2eda252a>
- Castels, Manuel. Komunikacija, moć i protu-moć u umreženom društvu, 6/2013. URL: <http://www.cceol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=2b1634f9-f099-4366-955b-824c15910ab1&articleid=1bd2c391-3bc6-430a-9e5e-7eea2eda252a#a1bd2c391-3bc6-430a-9e5e-7eea2eda252a>
- Catells, M. Moć u umreženom društvu. // Europski glasnik. 17,17 (2012).
- Central and Eastern European Online Library. URL: <http://www.cceol.com/search/article-detail?id=48348>
- Christine, Borgman L. Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informacijama u umreženom svijetu. Zadar: Lokve, 2002.
- Crnogorac, Vesna. Uloga knjižnica u procesu demokratizacije društva na primjeru prava javnosti na pristup informacijama. URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8208/1/DOKTORSKI_RAD_Vesna_Crnogorac_2016_Filozofski_fakultet_Zagre.PDF

- E. Krelja Kurelović, S. Rako, J. Tomljanović: Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju.// Zbornik Veleučilišta u Rijeci/ Glavni urednik Rudić, Dušan. Rijeka: Veleučilište u Rijeci., 2013. Str.16. URL: https://www.veveri.hr/files/datoteke/knjige/digi/2013_04_06_Veleuciliste%20Zbornik.pdf
- Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Distrupitivna mašina. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018.
- Hibert, Mario. Digitalni odrast i postdigitalna dobra: Ka pedagogiji kritičkog bibliotekarstva. Multimedijalni institut. Zagreb: 300, 2018. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/\[Mario_Hibert\]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_d_o\(z-lib.org\).pdf](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/[Mario_Hibert]_Digitalni_odrast_i_postdigitalna_d_o(z-lib.org).pdf)
- Himanen, Pekka. Hakerska etika i duh informacijskog doba. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2002.
- Himanen, Pekka. Hakerska etika i duh informacijskog doba. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2002.
- Hrvatsko bibliotekarsko društvo. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/kiis.htm>
- Hrvatsko knjižničarsko društvo. URL: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/209>
- Katunarić, Vjeran. Castellsova panorama nove društvene epohe.//Uspon umreženog društva. Zagreb : Goleđen marketing, 2000.
- Leburiić, Anči; Sladić, Maja. Metode istraživanja interneta kao novog medija, 2004. URL: [file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/4_leburic_sladicfi%20\(2\).PDF](file:///C:/Users/Joseffa/Downloads/4_leburic_sladicfi%20(2).PDF)
- Lee, B. – Timothy. Law & Disorder / Civilization & Disconnects: The inside story of Aron Swartz's campaigning to liberate court filings. // Arstehnica, (2013.) URL: <http://arstechnica.com/tech-policy/2013/02/the-inside-story-of-aaron-swartzs-campaign-to-liberate-court-filings/>
- Macan, Bojan; Stojanovski, Jadranka. OpenAIRE2020 i otvoreni pristup publikacijama i istraživačkim podacima u Europskoj uniji, 2016. URL: <http://www.obzor2020.hr/userfiles/5.%20OpenAIRE-2016-Macan.pdf>
- Mesarić, Milan. Informatička revolucija i njezin utjecaj na stvaranje informatičke, mrežne, globalne ekonomije- analiza Manuela Castellsa. // Ekonomski pregled, 56 (5-6) 389-422 (2005). URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=15811
- Naughton, John. Aaron Swartz stood up for freedom and fairness – and was hounded to his death, 2015. URL: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/07/aaron-swartz-suicide-internets-own-boy>
- Nye, Joseph S. Budućnost moći. Zagreb : Mate : Zagrebačka škola ekonomije i managementa, 2012

- Otvoreni pristup i otvoreni obrazovni sadržaji. URL: <https://www.srce.unizg.hr/otvoreni-pristup/srce-i-otvoreno-obrazovanje>
- Petrak, Jelka. Otvoren pristup – put k znanju kao javnom dobru. URL: http://medlib.mef.hr/2224/1/petrak_j_rep_2224.pdf (2019-03-04)
- Potočnik, Dunja. Posjedovanje i korištenje informatičke i komunikacijske tehnologije. URL: http://www.dunjapotočnik.org/documents/2006_posjedovanje_ICT.pdf
- PUBMET2018. U Zadru održana konferencija PUBMET2018: Hrvatska na prvom mjestu od svih europskih zemalja prema broju radova u otvorenom pristupu, 2018. URL: <https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/tribina/clanak/id/574059/hrvatska-na-prvom-mjestu-od-svih-europskih-zemalja-prema-broju-radova-u-otvorenom-pristupu>
- Recycle your PACER documents: 16 frequently asked questions about recycling your PACER documents. URL: <https://public.resource.org/uscourts.gov/recycling.html>
- Sci-Hub. Ideas. URL: <https://sci-hub.tw/>
- Sečen, Tomislav. Mrežna etika: Uskraćivanje informacija, 2013. URL: <http://web.zpr.fer.hr/ergonomija/2003/secen/jstor.htm>
- Sečen, Tomislav. Mrežna etika: Hakerska etika, 2013. URL: <http://web.zpr.fer.hr/ergonomija/2003/secen/hakerEtik.htm>
- Simičević, Vedrana. Borba za slobodan pristup znanju: Jeste li ikad čuli za Sci-Hub? URL: http://www.novolist.hr/Znanost-i-tehnologija/Znanost/Borba-za-slobodan-pristup-znanju-Jeste-li-ikad-culi-za-Sci-Hub?meta_refresh=true
- Simić, Sanja. Osnivač Pirate Baya: Dižem ruke od interneta, poraženi smo. URL: http://www.telegram.hr/biznis-tech/osnivac-pirate-baya-kaze-da-dize-ruke-od-interneta-je-je-bitka-za-demokraciju-na-mrezi-izgubljena/?fb_action_ids=10153824042572718&fb_action_types=og.likes
- Stiehl Graber, Ian. The Verge: Science's Pirate Queen. URL: <https://www.theverge.com/2018/2/8/16985666/alexandra-elbakyan-sci-hub-open-access-science-papers-lawsuit>
- Stojanovski, Jadranka. Aaron Swartz i slobodan pristup informacijama. URL: http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/1655-aaron_swartz.html
- Stojanovski, Jadranka. Treba li se mijenjati sustav znanstvenog izdavaštva? URL: <https://cuc.carnet.hr/cuc2007/program/radovi/pdf/b2-5-rad.pdf>
- Strinavić, Ana. Studenti i otvoreni pristup znanstvenim informacijama: Istraživanje studenata Sveučilišta u Zagrebu, 2014/2015. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/869261.Strinavic_diplomski_rad.pdf
- Swartz, Aaron. Guerilla Open Access Manifesto, 2008. URL: https://archive.org/stream/GuerillaOpenAccessManifesto/Goamjuly2008_djvu.txt
- The Internet's Own Boy: The Story of Aaron Swartz. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vXr-2hwTk58>

- Treći element S2E27 Dan knjige . URL: https://www.youtube.com/watch?v=E2s2e_eQRtI Youtube.
- Treći element S2E35 Problemi mladih znanstvenika u Hrvatskoj. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=H8CnRLSxfz0> Youtube.
- Tufekčić, Anita; Kordić, Marina. Pravo na pristup informacijama u knjižnicama u Hrvatskoj i svijetu. URL: file:///C:/Users/Joseffa/Desktop/diplomski-petra/tufekcic_kordic.pdf
- Vrana, Radovan; Kovačević, Jasna. Položaj knjižnice u umreženom društvu. 2010. URL: file:///C:/Users/Joseffa/Desktop/diplomski-petra/vbh_53_3_4_4.pdf
- Winter, Jenifer Sunrise. Is Internet Access a Human Right? Linking Information and Communication Technology Development with Global Human Rights Efforts. // Global Studies Journal 5, Vol. 3: 35-48. (2013.) Academic Search Complete, EBSCOhost. URL: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=c17385d3-981d-4207-82b0-db1d41590f66%40sessionmgr110&hid=125>
- World Public Library: JSTOR. URL: <http://www.worldlibrary.org/articles/jstor>
- Zubac, Andreja. Mišljenje zaposlenika visokoškolskih knjižnica Sveučilišta J. J. Strossmayera o institucijskom repozitoriju. URL: <https://bib.irb.hr/datoteka/761510.HKD-A.Z.pdf>

Information access and regulation in the networkd society

Summary:

The development of the information society leads to the creation of new organizational values in which information becomes necessary for all kinds of human work and activities, such as commerce, education, science, democracy, freedom, and many more. Information makes the self-realization of an individual possible through a variety of activities that utilize the skills of information literacy and critical thinking. This paper wants to point to limitations in use of information which seeks to limit the right of every individual to free access to information, and will present the examples of such outcomes. This paper will show how an individual or a group can stand up for and obtain information they have been deprived of, that are an integral part of their right to access and use them. Furthermore, the paper will highlight the problem of denying information in science and higher education and will examine the role that libraries play in this process. Students' opinions on regulations and access to information will also be explored.

Keywords: networked society, information, regulation, access, manipulation of information, libraries

**Regulacija i pristup informacijama
u umreženom društvu**

Petra_Vickovic
Poštovani,

ova anketa se provodi za potrebe diplomskog rada. Istraživanje se bavi percepcijom studenata o regulaciji i pristupu informacijama u današnjem, umreženom društvu.

Sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno i možete odustati u bilo kojem trenutku... ali nemojte ^_^
Ukoliko imate dodatnih pitanja slobodno mi se javite na mail: pvickovi@gmail.com

Unaprijed hvala na sudjelovanju!

1

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Petra_Vickovic

Spol

- muško
- žensko

Dob

Područje studija

- društveno-humanističko
- tehničko
- biomedicina i zdravstvo
- biotehnologija
- prirodno
- umjetničko
- interdisciplinarno

Godina studija

- 1. preddiplomskog
- 2. preddiplomskog
- 3. preddiplomskog
- 1. diplomskog
- 2. diplomskog
- apsolvent
- poslijediplomski studij
- ne studiram / završio sam studij

Jeste li se tijekom studija susreli s pojmovima

	nisam se susreo	susreo sam se, ali ne znam što znači	susreo sam se i znam što znači
akademsko izdavaštvo	☐	☐	☐
autorska prava	☐	☐	☐
plagijat	☐	☐	☐
autoplagijat	☐	☐	☐
kritičko mišljenje	☐	☐	☐
umreženo društvo	☐	☐	☐
sci-hub	☐	☐	☐
Library Genesis	☐	☐	☐

Bavim se nekim oblikom građanskog aktivizma

- Da
- Ne

Imao sam iskustvo da mi se uskrate informacije na koje imam pravo.

- Da
- Ne

* Jeste li koristili baze znanstvenih radova tijekom studija?

- Da
- Ne

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Petra_Vickovic

Molim odaberite stupanj (ne)slaganja s navedenim tvrdnjama. (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	u potpunosti se ne slažem	uglavnom se ne slažem	djelomice se ne slažem	djelomice se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem
Informacija je resurs koji treba eksploatirati.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Izloženi smo manipulaciji informacijama.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Informacijama se uspješno manipulira.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Upoznat sam s vlastitim pravima na informacije.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znam doći do informacija koje su mi potrebne.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kada bi mi se uskratile informacije na koje sam imao pravo, ne bih poduzimao/la nikakve daljne postupke.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Molim odgovorite u kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama. (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	ne razumijem pitanje / ne znam procijeniti	u potpunosti se ne slažem	uglavnom se ne slažem	djelomice se ne slažem	djelomice se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem
U potrazi za literaturom potrebnom na studiju nisam koristio/la pomoć knjižničara.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Obratio sam se knjižničarima kada nisam mogao/mogla pronaći potrebnu informaciju.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bez usluga knjižnice ne bih mogao uspješno odraditi studentske obaveze.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	ne razumijem pitanje / ne znam procijeniti	u potpunosti se ne slažem	uglavnom se ne slažem	djelomice se ne slažem	djelomice se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem
Knjižničarima je nabava znanstvene literature dio stručnih kompetencija.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Svoj završni/diplomski rad stavio bih u javni pristup dostupan svima.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Svi rezultati znanstvenih istraživanja koji su financirani javnim sredstvima trebaju biti javno dostupni svima.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znanstveni radovi koji su besplatno dostupni, lošije su kvalitete i manje su pouzdani od onih za koje trebamo plaćati.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
U Hrvatskoj znanstvenu izvrsnost mjerimo više brojem objavljenih članaka nego njihovom kvalitetom.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kada bi znanstvene informacije bile javno dostupne, smanjio bi se problem plagiranja.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znanstvene radove treba smatrati javnim dobrom.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besplatan i otvoren pristup znanstvenim informacijama ne pomaže bržem i kvalitetnijem razvoju znanosti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5

Molim navedite koliko sljedeće ustanove imaju nadzora nad proizvodnjom i distribucijom informacija? (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	nepostojeća kontrola	potpuna kontrola
škole	☐	☐	☐	☐	☐
fakulteti	☐	☐	☐	☐	☐
politika	☐	☐	☐	☐	☐
filmska industrija	☐	☐	☐	☐	☐
glazbena industrija	☐	☐	☐	☐	☐
industrija video-igara	☐	☐	☐	☐	☐
pirati	☐	☐	☐	☐	☐
policija	☐	☐	☐	☐	☐
obavještajne službe	☐	☐	☐	☐	☐

Molim procijenite koliko navedena ponašanja imaju moći nad upravljanjem informacijama. (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	nepostojeća kontrola	potpuna kontrola
proizvodnja informacija	☐	☐	☐	☐	☐
naplaćivanje informacija	☐	☐	☐	☐	☐
zabrana informacija	☐	☐	☐	☐	☐
cenzuriranje informacija	☐	☐	☐	☐	☐
slobodna distribucija informacija	☐	☐	☐	☐	☐

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Petra_Vickovic

Jeste li upoznati ili ste koristili neki od navedenih znanstvenih informacijskih servisa?
(Za svaki redak označite jedan odgovor)

	nikada čuo	čuo, ali ne koristim	koristim rijetko	koristim često
OAIster DOAJ – Directory of Open Access Journals	☐	☐	☐	☐
CROSBİ – Hrvatska znanstvena bibliografija	☐	☐	☐	☐
ROAR – Registry of Open Access Repositories	☐	☐	☐	☐
DIGRE – Digitalni repozitorij PMF-a	☐	☐	☐	☐
Hrčak – Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske	☐	☐	☐	☐
Repozitorij Fakulteta strojarstva i brodogradnje	☐	☐	☐	☐
FULIR – Repozitorij Instituta "Ruđer Bošković"	☐	☐	☐	☐
DARHIV– Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Zagrebu	☐	☐	☐	☐
Repozitorij Medicinskog fakulteta u Zagrebu	☐	☐	☐	☐
ARA – Agregator hrvatskih repozitorija i arhiva Arxiv	☐	☐	☐	☐
PubMed, PubMed Central ili Medline	☐	☐	☐	☐
PLoS – Public Library of Science	☐	☐	☐	☐
Project Gutenberg	☐	☐	☐	☐
Academia.edu	☐	☐	☐	☐
libgen / gigapedia	☐	☐	☐	☐

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Petra_Vickovic

Kada ste naišli na znanstveni članak kojem niste mogli pristupiti u cijelosti, a bio vam je potreban za istraživanje, što ste napravili? *(moguće je više odgovora)*

- pronašao sam drugi, sličan članak
- kontaktirao sam kolege koji imaju pristup članku
- odustao sam od tog izvora
- kontaktirao sam autore članka
- kupio sam članak
- koristio sam libgen ili sci-hub
- drugo (molimo precizirajte)

Što mislite da većina studenata i znanstvenika radi kada ne mogu pristupiti sadržaju znanstvenog članka *(moguće je više odgovora)*?

- pronađu drugi, sličan članak
- kontaktiraju kolege koji imaju pristup članku
- odustaju od tog izvora
- kontaktiraju autore članka
- kupuju članak
- koriste libgen ili sci-hub
- drugo (molimo precizirajte)

Znanstvenici nisu mogli pristupiti izvjesnom članku. Procijenite koliko je korektno ono što su zatim napravili. (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	u potpunosti nekorektno	uglavnom nekorektno	djelomice nekorektno	djelomice korektno	uglavnom korektno	u potpunosti korektno
kontaktiraju autore članka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
odustaju od tog izvora	☐	☐	☐	☐	☐	☐
pronađu drugi, sličan članak	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kupe članak	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kontaktiraju kolege koji imaju pristup članku	☐	☐	☐	☐	☐	☐
koriste libgen ili sci-hub	☐	☐	☐	☐	☐	☐

drugo (molimo precizirajte)

Molim procijenite koliko ste spremni platiti za znanstveni članak (u HRK)?

10 350

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Petra_Vickovic

Molim procijenite koliko navedena ponašanja imaju moći nad upravljanjem informacijama. (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	nepostojeća kontrola	potpuna kontrola
proizvodnja informacija	☐	☐	☐	☐	☐
naplaćivanje informacija	☐	☐	☐	☐	☐
zabrana informacija	☐	☐	☐	☐	☐
cenzuriranje informacija	☐	☐	☐	☐	☐
slobodna distribucija informacija	☐	☐	☐	☐	☐

Molim odaberite stupanj (ne)slaganja s navedenim tvrdnjama. (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	u potpunosti se ne slažem	uglavnom se ne slažem	djelomice se ne slažem	djelomice se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem
Informacija je resurs koji treba eksploatirati.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Izloženi smo manipulaciji informacijama.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Informacijama se uspješno manipulira.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Upoznat sam s vlastitim pravima na informacije.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znam doći do informacija koje su mi potrebne.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kada bi mi se uskratila informacija na koje sam imao pravo, ne bih poduzimao/la nikakve daljne postupke.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Molim navedite koliko sljedeće ustanove imaju nadzora nad proizvodnjom i distribucijom informacija? (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	nepostojeća kontrola	potpuna kontrola
škole	☐	☐	☐	☐	☐
fakulteti	☐	☐	☐	☐	☐
politika	☐	☐	☐	☐	☐
filmska industrija	☐	☐	☐	☐	☐
glazbena industrija	☐	☐	☐	☐	☐
industrija video-igara	☐	☐	☐	☐	☐
pirati	☐	☐	☐	☐	☐
policija	☐	☐	☐	☐	☐
obavještajne službe	☐	☐	☐	☐	☐

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Petra_Vickovic

Molim odgovorite u kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama. (Za svaki redak označite jedan odgovor)

	ne razumijem pitanje / ne znam procijeniti	u potpunosti se ne slažem	uglavnom se ne slažem	djelomice se ne slažem	djelomice se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem
U potrazi za literaturom potrebnom na studiju nisam koristio/la pomoć knjižničara.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Obratio sam se knjižničarima kada nisam mogao/mogla pronaći potrebnu informaciju.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bez usluga knjižnice ne bih mogao uspješno odraditi studentske obaveze.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znanstvene ustanove ne mogu kvalitetno koristiti pristup relevantnim znanstvenim informacijama bez pomoći knjižničara.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Knjižničarima je nabava znanstvene literature dio stručnih kompetencija.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znanost i visoko obrazovanje ne mogu postati ključni čimbenici razvoja društva bez pomoći knjižničara.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Knjižnice su dovoljno angažirane u procesu osiguravanja znanstvenih informacija na mreži.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Knjižnice mogu pomoći u borbi protiv korupcije u društvu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Svoj završni/diplomski rad stavio bih u javni pristup dostupan svima.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12

	<i>ne razumijem pitanje / ne znam procijeniti</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	<i>uglavnom se ne slažem</i>	<i>djelomice se ne slažem</i>	<i>djelomice se slažem</i>	<i>uglavnom se slažem</i>	<i>u potpunosti se slažem</i>
Svi rezultati znanstvenih istraživanja koji su financirani javnim sredstvima trebaju biti javno dostupni svima.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kada bi imali besplatan i slobodan pristup znanstvenim radovima, smanjio bi se jaz između bogatih i siromašnih.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znanstveni radovi koji su besplatno dostupni, lošije su kvalitete i manje su pouzdani od onih za koje trebamo plaćati.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
U Hrvatskoj znanstvenu izvrsnost mjerimo više brojem objavljenih članaka nego njihovom kvalitetom.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kada bi znanstvene informacije bile javno dostupne, smanjio bi se problem plagiranja.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znanstvene radove treba smatrati javnim dobrom.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besplatan i otvoren pristup znanstvenim informacijama ne pomaže bržem i kvalitetnijem razvoju znanosti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sva zarada od objave i prodaje znanstvenih i stručnih članaka treba ići izdavačima.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Za objavljivanje vlastitih znanstvenih članaka, autori od nakladnika uvijek trebaju primiti novčanu naknadu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autori su spremni platiti nekim časopisima da objave njihov rad u otvorenom pristupu kako bi mogao biti dostupan svima.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Regulacija i pristup informacijama u umreženom društvu

Petra_Vickovic

To je to! Hvala što ste odvojili vrijeme i pomogli u istraživanju.

Ukoliko imate komentara na istraživanje, možete ih upisati ovdje.

